

14.993/6/80

OSZK

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

THESEUS
IVASOAR

PETELEI

Videki
amberei

N. MA

~~1899/9
643
(85 szám)~~

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

VIDÉKI EMBEREK

(NOVELLÁK)

IRTA

PETELEI ISTVÁN

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R. T. KIADÁSA

1898

14993 / 6 / 10

~~25.477~~

M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA
I. Nyomt. Növedéknapló
189 év 108 sz.

A NAGY LIDI URA.

Igy, karácsony felé mindig eszembe jut az a viseltes kis ember a Nagy Lidi ura, akit tán kegyed is ismer az utczáról; az a félrevonuló, alázatos emberke, aki éppen azáltal lett feltűnő, hogy elbujni iparkodott ebben a világban, ahol mindenki nagy és bámult akar lenni.

Novák (igy hívták) ez, az, aki azt a könnyelműséget engedte meg magának ifjúkorában, hogy megházasodott, elvevén Nagy Dénesnek, a vargának hires szépségü lányát: Lidit.

Erre a Lidire már alig emlékezem, de a nyáron egy halvány virágu mályvát láttam, a hajnali szélben s láttára a Lidi formája tért vissza az emlékezetembe. A képe el volt bujva az agyamba s az megelevenedett a virág láttára. Olyan nyulánk, üde, pompás lehetett, mint ez a szép virág.

E Lidi csak annyiban tartozik a történetembe, hogy miatta lett az én kis Novákom olyan szóttalan, busuló, ványolt — a mikor Lidi megszökött egy gazdag urfival.

A szökése pedig érthető dolog volt. Igen szép volt Lidi egy kis iktatónak. A szépségnek nagy az ára. Nem való szegény embernek.

Azt kérdezi kegyed: miért ment feleségül Lidi egy ilyen hitvány emberkéhez? Azért, mert mégis csak istentelenség lett volna, hogy a Lidi harmatteste egy durva mesterlegény karjai közt fonnyadjon el.

Novák hivatalnok volt (iktató), urfajta, s ő a lajtorja egy foka volt, a min a vargamester leánya felfelé szállhat. Rálépett. Mindjárt ki is lépett a karján, a cserszagu, piszkos műhelyből, a hamvas kádak közül, a nyers állatbőrös szinből; kalapot vehetett keszkenyő helyett s slájert kötött rá, ami akkor az uraságnak egyik jele volt.

Nagyon szép volt. A kanczellisták bomlottak utánna s előre kaczagtak a kis Novákon, azokra a szarvakra gondolva, amelyeket rakni fog a menyecske az iktató fejére. Azonban úgy látszott rosszul számítottak. Lidi példásan élt. Nagyon kényeztette az urát, kivált ha látták. Az utcán

szüntelenül locsogott neki, hogy észrevehette akárki milyen jól telik az életük. És megközelíthetetlen volt az idegenek részére. Rátarti és visszautasító volt a szépmondóknak. Olyan uras, sőt finom lett, hogy az ember nem tudta, honnan veszi e hölgyecske ezeket a tempókat.

Akkoriban a táblabirák nem afféle kalucsnis paroplis beamterek voltak, hanem igazi, batárban járó urak. E kis hölgy úgy járt az ura mellett, hogy a biró urak megsüvegelték, sőt maga a prézes is.

A Novák becsülete úgy felment, hogy a leg-hatalmasabb is észrevette őt. Sőt egy izben egy szász kancellista (gazdag, kényes urfi), meg is látogatta Novákot a tulajdon fészkében s oly nyájasan beszélt Novákkal s úgy kereste a barátságát hogy csupa öröm volt látni azt. S nem a feleségeért. Nem! Mert alig szólt az asszonyhoz egy-két szóval.

De Lidi a látogatás után, (mert e látogtás fordulópont volt a Novákék életében), így szólt:

— Winklernek (a kancellista) Abafáján pompás nagy háza van. A kertje a herbusi vizeresztőig ér ki, ahol már a havas kezdődik. Ő kosikat tart s őszön nála laknak az uri vadászok, sőt a prézes maga is. Onnan mennek a medvére. Az

egyik teremben csupa velencei tükrök vannak s még a falon is szőnyeg. Tudod! a falon is gyertyatartók és tele viasz-gyertyával persze.

Aztán váratlanul tette hozzá:

— Koppantsd meg azt a faggyugyertyát az asztalon, Novák. Pih! be bűdös.

Novák elbusult e beszéden, de soha sem kérdezhetette meg: honnan ismerte Lidi az abafái szokásokat? mert másnap az asszonynak hült helyét találta odahaza.

Elment... de mi felvilágosítást se hagyott hátra. Egyszer azért, mert azon este rossz kedve volt az asszonynak, s hamarosan lefeküdt; másnap pedig nem irhatott levelet az urának, mert Lidi fogyatékosan ismerte a betűket... Annyit megértett, hogy a faggyugyertyát kisebbre értékelte Lidi a viaszgyertyánál. És mert ez egészen érthető volt, nem haragudott Lidire, de mélyen elkeseredett, hogy ő nem égethetett effélét.

— Csak az a faggyugyertya ne lett volna! rebegett és sirt.

Sirt; pedig senki egy szóval se bántotta meg Novákot; senki se kérdezte tőle: hová lett Lidi? s nem csufolta senki. Természetes, hogy elment, mert nem szerette a faggyugyertyát.

Természetes, de azért ébren és alva őt látta; őtet áhitotta. Mi egyébre se gondolt: »E czipellőbe járt: ez a kendő fedte arany haját: hajlós derekát e galand szoritotta:« S dajkálta a ringy-rongy holmikat, tapogatta, simogatta.

Magát igen elhanyagolta Novák. Ugy megnyult rajta minden, még az ábrázata is, s kabátjai is lógtak rajta. Rossz hivatalnok lett, az egész ember rendetlen lett és hamar öregedett.

Nem tudta, mit tegyen? mihez kezdjen? A felesége után miért menjen, hogy vissza rimánkodja? Hát nem ugyanazon faggyugyertya lobogott a pléhtartókban, hosszú füstölő belet képezve? S hová menjen?

Tavaszi felé valamikor Winkler urfi vissza-került. Őtet gyanúsította Novák, hogy Lidiről ő tudna beszélni, ha akarna.

A Tábla palotájának a folyosóján találkozott vele. — Nem is kérdezett tőle semmit, de oly fátyolozott, alázatosan könnyörgő szemet vetett rá, hogy az urfi önkénytelenül igy dadogott:

— Nem tudom merre ment el.. Nem, becsületesemre, nem tudhatom merre lett. Elment úgy látszik.

— Messze? rebegte Novák.

Winkler nem tudott felelni csak elfelé intett, valamerre, messze.

Ezt az utbaigazítást Novák meg se tudta köszönni, mert ő nem volt valami urifajta s nem ismerte az illedelmességet. Csak erre gondolt: hogy ha a dolog így van... akkor ő az asszony után megy. Addig abban reménykedett, hogy Winkler oltalmazza valahol a szegény asszonyt. Így se szükségét nem lát, se örömök hiján sincsen. De ha így van a dolog, akkor Novák megkeresi őt. Valami nagy jólétet nem adhat neki... de hátha Lidi nyomoruságban senyved. Valami okatlan állati vágy fogta el, hogy magához ölelje Lidit, őt védve, oltalmazva; törődve, verejtékezve érte.

Azonban akkor folyt az a csodálatos idő nálunk, amikor megmozdult a föld alattunk, amikor ki karddal, puskával, ki kaszával rohantunk hozzánk hasonló szegény emberekre, velünk addig békén élő szegény emberekre — nevezve ki őket ellenségünkül, a szabadság nevében hogy — öljünk.

Az állati vágy a marczangolásra, felágaskodott bennünk — és egymásra mentünk. Mindenki tudja, mint volt. Már-már elfeledjük a részleteket; a vért beszivta a föld mindenütt; a sirokat benőtte

a gyep, a sebek is tél-tul begyógyultak. Sóhajtsunk egyet . . . és beszéljünk egyébről.

Akkor igen összezavarodtunk. Novák előbb tépést csinált a várba, aztán kapszlit. Az ő szépséges felesége elvegyült valahol a nagy kavarodásban. Senki se tudott hirt felőle.

A Tábla urai is elmentek a szép palotából, sőt maga a prézes se került vissza ebbe a hatalmas hivatalba. Hát Novák is (elhihetik) kenyér nélkül maradt.

Azonban ha küzdő ember elveszt minden világi örömet, módot, jövőt, lefekszik a tipró sors talpa alá, nyög és elpusztul. Nováknak azonban maradt valami dolga a világon. Áhitozása elveszett társa után s nem veszett el a reménye, hogy őt megtalálja valaha. Akkor aztán ah! de fognak örvideni egy a másnak, és boldogul élnek majd mint a mesében, míg meg nem halnak.

Azért Novák dolgai után járt.

Ő megállapodott a jövője felől.

Ő egy alkalmatosságot szerkeszt magának, azzal elmegy, akár a világ végeig és nagy bőségben, örömben él tovább, feltalált párjával.

Novák a nagyidőben sok csodálatos dolgot ért meg. Semmiből hadseregek lettek; harangokból

ágyuk; éretlen suhanczokból érczkemény hősök; maga Novák a kapszlikat úgy töltötte, mintha egész életében azt csinálta volna.

Hát ő egy alkalmatosságot eszelt ki, álmatlan éjszakákon amin a felesége után megy.

Ez egy vasszekér lesz.

Ebben lesz egy nagy kerék. Ez néhányat fordul. Ha meg akarna állani, akkor jön egy másik kerék. Ez meglóditja az elsőt. Az első forog tovább, Ismét ellustul. Ott a másik kerék. Az ember felül a kerek tetejébe; egy rudat tart a markában. amelylyel dirigálja a kerekeket, hogy jobbra térjen, balra térjen. Mindez igen érthető dolog. Az első kerék megállana, a másik nem hagyja és így tovább és tovább gurul. Hegyen fel, lejtőre le; mezőn, erdőösvényen, zajtalanul szaporán. Ah! az ember hasítja a levegőt, akár a szálló madár.

Novák ez az »ember« a kerek tetején ül természetesen. Azt ő már látja és a kerek repülését érzi s hűs szél suhintja meg az arcát. Fák lombja érinti kezét; kárrogó csóka fenn a felhők alatt versenyt száll vele s farkas a nádas szélen lihegve, szükölve marad el. Hajrá! hegy ellenébe; hajrá a végé! ködbe vesző puszta... Lidi van a végében. Novák határozottabb formájú lett, mint

olyan, akinek valósággal célja van. A szemei fényesebbek lettek, — de a teste hitvány lett, mert sokat éhezett.

A barátok gvardiánja (akinek szavai után szálltak a nagyidőkben, a tűzbe, vérbe) megsajnálta a kis embert s így szólt:

— Novák, testvérem! szép, hogy te okvetetlenül szekeret akarsz csinálni, azonban egyet bizonyosnak találok, azt, hogy éhen okvetetlenül elpusztulsz. Nézd, Novák, együtt szolgáltuk a hazát, élj meg, ha én is élek. Egy darabka kenyér csak akad neked is.

És egy kis üres czellát adott a barátok klaszterében neki. Akkor sok czella állott üresen. A haza elhívta őket s nem eresztette vissza.

Aztán ott hallgattuk Nováknak a lármáját. Bizony egy néhány esztendő telt bele abba. Nemcsak nappal, de éjjel is hallzott a kalapácsa csapásai, a reszelő kaparása.

Ő fujtatót csinált: a szén sziporkázott a tűzhelyen s szálltak a fekete éjbe mint valami élőmadarak, ha a vizes pamacsral megbántotta Novák. Aztán csengett az ülő, amint kényes koppintással próbálgatta a kis ember s mindjárt a nehéz kalapács zuhant le a veres vasra . . .

Nagyon szorgalmas volt a kis Novák. Az ambituson egy-egy otromba vaskereket láttunk a tölgyfaajtóhoz támasztva, egy-egy tengelyt, srófot. A nagy keréknek erős fogai voltak. Ezekbe akad a másik kerék foga. Ez a taszító kerék. Két kerék innen, két kerék tul.

Még a barátok közül némelyek, amint vacsora után való templomozás végén mentek a czelláikba, oda mentek a Novák színébe s így szóltak fejcsóválva:

— Nem bolondság az amire e szegény törekedik.

Mert így is van ez... Mert megtudná-e mondani kegyed, melyek a határai az okosságnak? Hol kezdődik vajjon a bolondság? Egy-egy ábrándért, mely dühvel törünk előre! Átlépjük érte az igazság, a becsület mesgyéjét. Van ki vért ont a hite nevében. Hát e szegény Nováknak egyedül miért tiltaná meg kegyed, hogy vaskocsit kalapáljon, amikor ő a felsége után akar menni?

— De nemcsak egyes-egyedül legyen az enyém e kocsi, főtisztelendő ur; így szólt lelkesen, nagylelkűen — a rendé legyen ugyszintén, amely engemet ügyefogyottat véd és segít. A mi haszon lesz rajta, az közös legyen a renddel.

A gvardián nagy tenyerét szeliden végig

lengette a Novák hitvány vállán s résztvevően így szólt:

— Te szegény.

A fráterek azonban összebujtak, így suttogva:

— Ez ember jól beszél és szépen szólott.

Ők a Novák reményeit nem tartották boldságnak. Mert a kerekék nem állanák-e az ambituson? Négy erős kerék... egy a másba járnak... Csak még egy kis kerék hiányzik, amelyik megindítsa a többi kerekeket. S azzal megvagyunk és megyünk. Novák bizonyosan tudja a dolgot. Csak egy kis kerék kell, az iuditó, és a többi elvégzi a magáét, aztán megyünk.

Ekkor történt a tavaszon, hogy a Marosvölgyén nagy sürgés-forgás kezdődött. Munkások felhője lepte el a mezőt ásóval, talicskával, kapocskával. Dombokat vágtak le, selymékes helyeket töltöttek fel. Gerendákat czipeltek s kőházakat építettek a hegy lábánál.

Novák ekkoriban ismét kijárt a zárdából ottan-ottan. Régi ismerősei már alig ismerték meg. Nagyon megviselte az idő, az emésztődés; s megöszült egészen. A hátán egy viseltes Bánk-bán lógott, amely csizmaszárát verdeste. Habozva, szinte félénken huzódott el alkonyatkor mégis a házak

mellett, kerülve még a gyermekeket is, nehogy alkalmatlankodjék valakinek. Mégis csak kibujt az odujából. Mert a szekér maholnap készen lesz. Ő már bizonyos volt a dologban. Csak a kis indító kerék hiányzott. Hát ismét visszatért az emberek közé, mert köztük fog élni ismét. A szekérrel jön a felesége és a gazdagság. És öreg szive repesett. Ah! nincsen arra emberi szó, amit érzett. Hegye-ken tul . . . ott van egy szegény busuló, tán szükségben szenvedő asszony . . . Kék szemeit tán könny borítja, tenyerét tán idegenek kilincse töri fel.

Éppen karácsony első napján történt, hogy egész népvándorlásra indult a város. Hideg, száraz, pogány idő volt. Hó ragyogott a fedeleken, csikorgott a talpak alatt . . . Csengettyüs szánok siklottak végig a piacon. A tüzoltók bandája harsozott, bummogott a dob s czéhzászlókat lobogtatott a szél. Fázó apró emberek, bundás öreg emberek, leánykák s vikleres vén asszonyok tódultak a város vége felé.

A fráter így szólt ebéd után:

— A vasutat nyitják meg ma a »mészárosok rétvén«.

— A vasutat? kérdezte egy fogatlan öreg barát. — Miféle az?

Akkor, ebéd vége lévén, a gvardián felemelkedett s keresztet vetett. Fenhangon elmondta az imát s buzgón mondta utána az egész asztal. Innen a templomba mentek és az oltár elébe térdepelve, hangosan énekeltek.

Ama délután vecsernye volt. Az olvasó »Miatyánk«-ja végét Novák hangosan mondta, s felmagasztalva verte a mellét.

Aztán a fráter így szólt:

— Kimegyek a »mészárosok rétjére«. Mindenek odamentek, a vasutért.

Novák hallván, az ünnepre való tekintettel is, így alázatoskodott:

— Alkalmatlan volnék, ha elkisérném? alkonyat lévén úgy is?

Akkor megindultak. A zárda kertjén mentek át s a görbe kis utczákon ballagtak át. A nap leszállóban volt. A Bese cserebokrai fehérlettek a hótól. Felleptek a Bese oldalára, ahonnan nagy tér nyílt a Maros csillogó pánczéljára, a hótól fedett mezőre.

A széles, fehér völgyet keskeny fekete szalag hasította át. Ez az a szalag, amit a munkások vontak a tágas mezőn, hogy annak végét sem érte be az emberi szem.

És a szalag végén pompás palota meredt az égbe. Lámpák gyultak a falán s körülötte nagy emberi boly nyüzsgött, dulakodott.

Odanéztek. Éles fütty nyilalt át a légen.

S akkor lomha mozgással méltósággal egy veres szemü fekete kocsi lépett ki a tömegből. Testéből kémény nézett fel a boruló égre.

S amint a kocsi sikra kilépett, és nem taszítva senki által és nem vonva mi által se, a maga akaratától fogva — megiramodott, a szalagon mind sebesebben, sebesebben futva — óh! oly dühösen, vágatva, hogy a fergeteg utól nem érné.

Novák megtörülte a szemeit az öklével. Aztán a homlokához szoritotta mindakét kezét s rebegve így szólt keserüen, kétségbeesve:

— Nézd csak, nézd... a gazemberek kitá-
lálták.

S arczczal előre bukott abban a pillanatban a havas földre.

A barát hozzá sem kaphatott.

Hát letérdelt mellé s így szólt:

— Mi lelte testvérem?

Azonban senki se felelt.

Ö. T. O.

A szomszédomban, a doktor bácsi házában lakott Pánczél Józsi, a szőcs.

A Jóska apja egyházi ember volt; sekrestyés, vagy valami ilyesféle s diák-iskolát is járt. Óróra sok ragadt a fiára. Nevezetesen Jóska is több latin szót toldott bele a beszédébe. Olyan kistestű, kopasz fejű, kacsaszerűen járó emberke volt, mint az apja; csak oly szertelen alázatossággal köszöntgetett az utcán s a kereszt előtt emelte le a süvegét s fogta össze a kezét.

Az apjától néhány könyvet is örökölt, s azokat a kasztenen tartotta, a virágos csészék között. Emlékezem a csiki imádságoskönyvére, melyben sok veresbetű volt keverve a feketék közé s oly szörnyű képek, hogy az ember magába kellett, hogy szálljon, ha látta. Ilyen volt a többek között egy

beteg ember ágya, melynek felette egy kiterjesztett szárnyu angyal nyujtogatta a kezeit a haldoklónak, mig a pádimentumon az ágydeszka alatt görnyedezett egy sovány szarvas-ördög, kilógó hosszú nyelvvel. E könyvből a nyitott ablak mellett szokott hangosan imádkozni Pánczél Jóska, ami bizonyos tekintélyt adott neki.

Általában jó hirben álló ember volt Pánczél előttünk. Minthogy tudtuk, hogy könyvekkel is foglalkozik, de meg a tisztelendő urakkal is jó ismeretségben van, ügyes-bajukban elmentek a tanácsát kikérni. Kivált házastársak kibékítésében szolgált szivesen. Oly kenetesen, oly szivrehatólag beszélt s idézett a szentek életéből példákat, hogy azon volt mit hallgassanak a háborgó felek: »óh gondolj Sárára, óh, gondolj Rebekára, óh, gondolj Józsefre« s több efféle — s a felek gondolhattak a nevezettekre mind azt, ami nekik éppen tetszett, de az annál hatásosabb volt.

Odahaza Pánczél nem volt oly ártatlan, mint a föntebbiekből következtetni lehetne, sőt az ő kis sovány feleségét, Annát, nagy kordában tartotta s durván beszélt vele. Csak egy kis fiuk volt, egy nagyfejü sárga gyermek. A doktor bácsi az ő reszelő durva hangján így oktatta Pánczélt:

— Hussal tartsd azt a hitvány kutyuskát! ha azt akarod, hogy csontja nőjön, ahelyett a kocsonya helyett, amiből építve van.

— Isten adománya, felelt ünnepiesen Pánczél.

Jól emlékezem a hamvas gödörre az udvaron, amelyekbe a bőröket mártogatták és arra a rézsutosan álló kétlábu vastag gerendára, amelyiken husolták a bőrt. Az asszony öltögette hallgatagon a rózsákat a tulipánokat a kozsókokra, s ha félre talált nézni a munkájáról, hallatszott, amint Pánczél kiáltja: »Járjon a szád, de járjon a kezed is.«

Szépen lépesedtek. A munka jól fizetett. Pánczél rakosgatta egymásra a garasokat. Volt tisztesség is, becsület is, amivel az Ur megajándékozni szokta a jóakaratu embereket.

Történt pedig ekkoriban, hogy a barátok szakácsnéja egy nap igen nagy tüzet rakott a konyhában, kürtös-kalácsot sütvén. Attól felgyult a konyha s erős szél levén a barátok egész sora leégett. Nagy volt a veszedelem s kicsi a segítség. A házak a piacszoron úgy égtek, mint a gyertyák. A polgárok futottak le s fel; sokat kiabáltak, de nem tudtak semmit csinálni, csak a szakácsnét mocskolták. Egy üszök és romhalmaz lett a piac napkeleti sorából.

A nagy tűz után ekkor összegyülekeztek a város elei és kimondták, hogy tűzoltó-egylet nélkül nem érünk semmit. Nagy lelkesülés támadt s a parancsnok mindjárt megrendelt magának egy istentelen lófarkas sisakot s egy ezüstös bárdot. Hoszszu tárgyalásokat tartottak s az eszmésebb emberek törték a fejüket, hogy miképpen lehetne leghatékonyabban kiöltöztetni a nagy számban jelentkező önkénteseket. Gomb és sujtásmustrák jártak kézről-kézre. Senki se beszélt egyébről, mint a kötelekről, létrákról, vitézkötésekről, tömlőkről és csupán két osztály érdekelte a városunkat a világ minden osztályai közül: a mászók és szivattyusok osztálya.

Bandát szerveztek; a mi utcánkból egy derék iparos arra vállalkozott, hogy a helikont fujni fogja. Mészáros volt ez, nagy, robusztus ember. Mit állottunk ki! csak az Isten tudja. De büszkék voltunk arra, hogy a legnagyobb instrumentum a mi utcánkból telik ki.

Előbb a katonaviselt emberek dominálták az új egyesületet. Aki valaha káplár volt az dolyfösködött a gyakorlatoknál. Minden állást elvadásztak a polgárok elől.

De csakhamar belátták, hogy első sorban az szükséges, hogy a tisztelt tagok szívét birja az, aki

a szakasz előtt jár. Jobbra nézni — balra nézni, ez csekély dolog — lényeges az, hogy »vakon rohanjunk a tűzbe«. Vakon pedig miért rohanjon a polgár inkább egy elviselt káplár után!

E felfogásnak volt köszönhető, hogy a vezetők kebelbeli polgárok lettek mihamarább s a káplárok legyőzettek. A mi utcánk Pánczélt kändálta egy szakaszvezetői állásra. Ez oly bizalom volt, amit Pánczél büszke örömmel fogadott. Ezt állása, ismerettségei, műveltsége megbecsülésének ismerte el. A gallérjára két sor sujtást vartak fel, s egy oly kis csinos bőrtokos baltát kapott az oldalára, hogy azzal (bárha mit se lehetett vele kezdeni) büszkélkedhetett. A lakására kiszegezett egy táblát ily felirattal: *Ö. T. O. szakaszvezető.*

Most Pánczélt sem látta többé senki alázatosan köszöntgetni. Még a keresztnek az utcán is csak katonásan szalutált. Az állás következményekkel jár. Ünnepeylesen, sőt mereven lépegetett az utcában. Naponkint legalább egyszer felvette a kék, gombos, dupla zsinóros zubbonyt és felkötötte a bőrtokos baltát. Most nem állott meg a házak előtt, hogy minden szomszédnak a baját tudakolja, de hűvösen adott kihallgatásokat, ha megszólították s szépen gesztikulált a kezével.

A hetivásárokra is zubbonyba ment ki természetesen, a minek világos következései elől senki se zárkózhatik el. Képzeltető-e, hogy ilyen öltözetben valaki a ponyvás sátorba álljon és vesződjék a parasztokkal? Vagy képzeltető-e, hogy a piacz közepére ledobott nyers állatbőröket fogdossa, válogassa, netán önmaga hurczolja végig a flaszteren: »Asszony, ide állj, asszony, oda állj; asszony ezt vedd, azt tedd« . . . És a kis, sovány Anna sok iparkodással, kevés szerencsével tett, vett, árult és vásárolt.

Sőt mindenki elgondolhatja, hogy egy tüzoltó szakaszvezető, aki a szakasz élén megy két zsinórral a zubbonya gallérján, miképpen foghat meg egy piszkos rúdat, hogy azzal a szőrös borjubórt a hamvasba forgassa? Jöjjön be ilyenkor egy közember; vagy jöjjön be egy segédtszt; avagy tán a főparancsnok maga a lófarkas sisakkal az udvarra . . . Az Isten őrizzen . . .

S kellemes is az élet így, ha jól vesszük. Az ember nem él mogorva egyedülletben. Az ember találkozik a tüzoltó barátaival ma itt, holnap ott. Délután abbahagyja Pánczél a munkát, elmegy a gyakorlatra. A gyakorlat után egypár barátságos szó következett, amit az ember állva nem végezhet.

Az asztalnál pedig első szék jut egy kétsujtásos polgárnak; büszkeség... büszkeség...

A banda megy elől, amikor a gyakorlatokról jön vissza a derék csapat a városmajorból alkonyatkor. A tambur feszít a nagy botjával, a mészáros úgy fujja a helikont, hogy kikékül bele. Utána jönnek a csapatok. Bal, jobb; bal, jobb; szépen sorjába s az egyik szakasz élén Pánczél Jóska. S az emberek nézik, ki csodálkozva, ki irigykedve az utczán.

S ez így ment, s most a tavaszig.

Most a tavaszon, hogy a mogyoró-bokrok vérpiros rügyei bomladoznak, hogy a musliczák libegnek a nap szelid sugaraiban, hogy a labdázó gyermekek zajától hangos lett a berek tisztása, s hogy rudra akasztott, összekötött lábu bárányokat visz a mészáros az udvarára, — most a tavaszon a doktor bácsi (a mi csuf, nagyhasu, áldott jó öreg bácsink) megállván a ház előtt, ahol Jóska lakik, így recsentsent Pánczélra:

— Megrendelted a porontyodnak a deszka-köntöst, te tekergő.

— Mit? dadogta zavartan Pánczél, aki pedig tudvalelevőleg szakaszvezető.

— Ne félj... Sokba nem kerül; kicsit kell

csináltatni neki. Egy kis koporsót... tudod! Tudom nem nőtt sokat. Nem is nő meg, ne félj.

Aztán nyersen rákiáltot:

— Hol a gyerek:

Tudni kell, hogy Pánczél ez időben általában csendesebb, kezesebb ember lett, de ha a régi volt volna, mégse kötött volna ki a doktorral, — egy olyan emberrel, aki a halállal birkózni se fél.

Pánczél azért, hogy a doktor bácsi meredt, táskás szemének erős nézésétől menekedjék, így kiáltott a feleségének:

— Anna! Hozd ki a gyermeket, hogy lássuk, s megvizsgáljuk...

Egy halk hang így rebeg erre a kapuajtó mellől:

— Nagyon gyenge a szegényke...

A doktor bácsi rátette a kezét a kilincsre, Pánczél erre az ajtó elé állott, nyersen rivalt az asszonyra:

— Nem hallottad? Hozd ki.

— Békesség... Bemegyek én, hogy megnézzem.

Pánczél kiveresedve, rekedten rivallgott Annára:

— Ki parancsol itt? Azt akarom hogy kihozzad . . .

— Te tekergő . . . (a doktor bácsi lassan minden szótagot megnyomva vágott közbe.) Valamit dugdossz te előlem, hogy ne lássam meg. Tekergő. Mit dugdossz előlem a szobában? Hadd lássam. Fekszik a gyerek?

A gyenge kis asszony elnyujtva felnyögött, csak így felelt.

— Nézd csak, így szólt a doktor a pitvarban, — miért ilyen üres ez a konyha? Hol a ládátok? hol a tálás? Nem itt főztök? Ostobaság.

Pánczél vontatva kullogott utána. Az asszony az ajtó mellett maradt.

— Hát a bőröket hol tartjátok? Nem itt tartod most? Tekergő . . . A lakószobát fertőződ meg a báránybőrök szagával?

Aztán benyitott. Körülnézett. Akkor megállott szembe Pánczéllal:

— Kiköltöztök tán?

A szoba majdnem üres volt. A cselédágy deszkafedele leeresztve s a karikás ágyban valami hitvány holmik közül egy haszontalan gyermekfej sárgállott ki.

A doktor bácsi mélyen morgott:

— Ühm. Hát a butorok? a kasztenek? az asztal? a bőrösszékek hol vannak? A képek a falról? Hát a vaskereszt a falról, te tekergő? Hol a te hires kereszted? A vaskereszt a falról? Te farizeus. Az apád keresztje. Honnan hozta volt az apád? Ugy tetszik, beszélted nekem, valami szentéletű remete adta neki. Ühm...

Aztán lassan rátette a kezét a Pánczél vállára s kedélyesen mondta:

— Hanem a sisakod megvan, a zsinoros bluzod, a baltád a falon. No, hiszen akkor semmi baj sincs a világon. Mi közöm is veled, te ur! Az én dolgom az, hogy lássam a gyermeket...

Azután keményen rácsapott a polgártárs vállára s az ő lomha, medvelépéseivel a karikás ágyig czammogott s lehajolt az apróságra. Mintha mi egyebet se látna, a kigyult arcocskát gyöngéden megsimogatta táskás ujjaival; testét mindenfelől megtapogatta, megfogogatta lassan.

Hogy felemelkedett, meglógatta nagy fejét s lágy gesztus kíséretében szelid alázatossággal így fordult Pánczélhoz:

— Tisztelt polgártárs, nagy gazember uraságod.

Aztán megint elfordult s beintette az aszszonyt:

— Anna! hozzám jössz mindjárt. A gyermek elég hitvány. De ne essél kétségbe, mert nagy a jószágos Isten feletted. Az orvosságot készen kapod meg nálam. Mert itt nincs, amit eladjatok, hogy orvosságot vehessetek. A kinin drága pedig egy ily uraság zsebének. A kenderkötél olcsó azonban... De egy kis citromos víz csak kikerül még a szegénykének. Hátha eladná az uraság a sisakot meg a bárdot. Annak az árával lehetne még kezdeni valamit. A citrom darabját sustákkal vesztegetik a városban.

Aztán többet rá se nézett a szakaszvezetőre. utczánk büszkeségére. Lassan kiment. A botjával nagy kopogást vitt végbe, sőt rávágott az ajtóféltre, hogy döngött.

Jóska lehajtotta a fejét. Leült a karikás ágy szélére.

Később ennyit alázatosan kérdezett a feleségétől:

— Csak nem félsz Anna valami szerencsétlenségtől? S úgy intett, mintha elszállni készülő madár után tudakozódott volna. A gyermek lelkét értette.

Majd tompán folytatta:

— Ha citromot rendelnek — hát citromot kell venni. Valóságos igaz. A tűzoltó-sisak valósággal nem szükséges. Ha mind eladnád, ami ott hever — mi hibát se látnék abba... Azt hiszem... De szerencsétlenségtől csak nem tartasz? Hallottad? Nagy a jóságos Isten felettünk.

ESŐS ALKONY.

Oh szépséges nyári alkony te!

Igy kopogott akkor is az eső, mintha bekérezkedett volna egy bezárt ajtón. Egy szoba, vagy egy sziv ajtaján. Bágyadt és álmos volt a levegő, mint most, olyan a színe, mint a vadgalamb pihéje. Csepre csepp halk zenét vert ki. A szegfűszirmai kéjelegve rádőltek a nedves levegőre, az illatukba úgy betakarózva, mint egy kaczer leány a fátyolába. A kerti ház mögött vékonypénzü rezgő nyárok, e szaporabeszédűek, nyughatatlankodtak. És viola, viola nyilik itt tán valahol? Dehogy! Ama viola illata ez a régi, a régi... Egy gondolatnyi illat elrejtőzött az agyam valamelyik zugába akkor; s annyi idő múlva most felelevenedik, s libeg a deres fejem körül. Verebek csipogtak, (jól emlékszem, nem valami énekes madár, de verebek) pityegtek akkor a vadszőlők levelei között.

Az aratók jöttek meg akkor a buzakoszorúval. A cigány, aki hozta csuromviz volt, amit a kapukból öntöttek reá. Mert az eső csak oly szeliden szemelgetett mint ime, most. A leányok énekeltek, a legények szókat kurjantottak a nótába. Az öregek arcza is ragyogott, minden nagyon szép volt. A csürben muzsika várt rájuk. Az urak is lejöttek.

Ott volt a grófné a két szép fiacskájával s még a zsemlyeszínű nagy kutyára is emlékezem. A szőke, nagylábu német nevelőnére is, aki elnézően mosolygott a jókedvű parasztokra. Szabó bácsi a gazdatiszt, a fehér bajuszát csavargatta, hogy glédában álljon; és mellette a felesége: Klári a szépséges szép gömbölyű Klári, a sugár, égőszemű Klári; kontyában buzavirág; kívánatos testén kék karton; s mély kékség a szemében, mint a magosságbeli ég.

Róla az anyám már napokkal azelőtt szolt:

— A Szabó ur felesége valamit akar veled. Több ízben is tudakozódott utánad: hogy miért mert láthat téged? Igen nyughatatlan asszony ez?

— Beteg tán?

Az anyám nem szerette őt.

— Beteg? Tán unatkozik . . . Nagyon vilá-

gias asszony ez és unja az öreg urát, azt hiszem. Nem tudom én. De beszélt rólad és dicsért. Valamit tán akar. De beteg? dehogy! Van is lelke, hogy az beteg legyen?

Mégis rosszul tette az anyám, hogy eszembe juttatta őt. Mert kék reverendámat gonddal keféltettem; a vakáczió n megnövesztett hajamból egy pár réczefarokszerű csavarintást rendeztem el a homlokomra, szük kézelőmet gavallérosan a kezem fejére vonszolgattam. Mindez hiba, bűn, ha megbo csáthatatlan vétek az ifjuság! A bajuszom helyét csak akkor kezdtem borotválgatni. A tanító-házba az én édes, istenes anyám imazsámolyt állított oda szobámba a vaskereszt elé egy gyertyásládából. Ah! sajjó térdde l törtem, rontottam magamat, hozzád én kegyelmes Jézusom fordulva, hogy töltsd be az én fiatal szivemet, hogy ne férjen más oda be. Mert az imádság mellé, mint a kigyók, ugy csusszantak be Petrarca sonettjei a szivembe, ott megsokasodva mint a fővény, és ez édesizü szók nyüzsögtek, vinyyogtak az áhitat óráiban is.

»Ki nem birom hölgyem tekintetét
Nincs hüvös barlang, mely előle véd
S nem nyujt menedéket esthomály.«

Ime, tudom most is e verset, mint akkor, amikor őt lélekzettem: Klárit a gazdatiszt feleségét.

Még tanuló fiu voltam, amikor Klárit hozzánk hozták. Semmit se tudtam a teremtet földön hozzá foghatót. Olyan szép volt, hogy félttem tőle. Meghaltam volna, ha hozzám szólott volna; de észre se vett. Képtelen álmokat álmodtam arról, hogy egy hőstett árán ott hullassam fiatal vére-met az ő szemei előtt. Verses fiu voltam, de a nevéről nem daloltam, mint ahogy a zsidó nem veszi ajkára a Jehovát. Szabó bácsi emberfölötti nagyot nőtt a szememben s oly szörnyen tiszteltem, hogy elkerültem az utcán, nehogy megszólítson. Egy vasárnap bejött a feleségével a templomba. Az érzés úgy fojtogatott, jól emlékszem, hogy kiszöktem a sekrestyén át, hogy ne lássam. Csak éjjel . . . Eh! Gyerekség . . .

Mégis jól esik a szertelenségekre gondolnom.

Mint óhajtottam a tragikumot! Valami sohase hallott gyászról ábrándoztam, amin Klári sirni fog. A hajamat fölturtam és sötéten szegeztem szemeimet a semmiségbe, az uton járva.

Egy szót se váltottam vele. Az anyám így szólt: »Ha megérném az első misédet, a mint eléd megyünk és kezet csókolunk neked!«

E megyünk-ben Klári is benne volt. Verseket leheltem a gimnáziumban. Ha ő kézcsókra jön az oltár elé — leborulok én elibe fölkiállva: »Földöntuli! nézd . . . én, halandó görnyedek *előted*« és a szívem persze meg fog szakadni.

De az iskolában a logaritmusok korszaka igen megviselt és a Klári képét behantolták kissé az unalmas számok. Emlékszem azonban mégis egyszer, hideg télben vánszorgott elé a hantok alól Klári, olyan ragyogóan, hogy a szemem könybe lábbadt s ledobtam a pokróczot magamról, hogy hüljek meg, betegedjek meg és haljak meg a ragyogó Kláriért, aki busulni fog utánam és nem fog se enni, se inni, se aludni.

A vakáció idejére halványan pislogott a Klári képe a szívemben, mégis remegtem, amint a gazdatiszti ház léczkorláta előtt elhaladtunk. Ott volt és megnézett. Ismerősnek látott tán és nyájasan felém bólintott. Mint kigyultam! s befogtam a számat a tenyeremmel, hogy ne üvöltsek torokszakadtáig.

A vakáción szóltam is vele. A mezőn megszaladt Klári a legelésző bivalyok elől. Az árok bokrai közül rontottam elő, így szólva hősiesen: »ne féljen!« Fájdalom, a bivalyok igen szelidek

voltak, az ajakam azonban rebegett és dadogva babogtam értelmetlenül a nyájas szavakra, amelyekkel megköszönte a segítségemet és úgy kimerültem és ellágyultam, hogy sirni szerettem volna.

Még egyszer szólt hozzám az apám udvara előtt a kis tanítói porta szakállszáritóján.

— Ő mentett meg, így szólt az anyámhoz.

Nagyon elpirultam és úgy szégyeltem magamat, hogy fájt.

Mégis e vakáció után felvettem a kék reverendát. Az már úgy volt megírva a csillagokban és a tanító-portán. Minden ábrándnak vége ez volt: »Mikor a fiunknak primicziája lesz« (erről úgy szóltunk, mint az élő bizonyosságról, amely jön az uton velünk szemben) »mikor a fiunk plébános lesz«, »mikor a nagybőjti prédikációkat mondja és mindenki sir«, »mikor a fiunknak majd olyan sárga kanczái lesznek, mint az apátnak«.

És én szegény, morzsoltam az olvasót, holott énekelni szerettem volna a mezőn; és a hideg kövön emeltem föl a szememet, holott tánczolni vágyakoztam, és lassankint sejtelmek és vágyak keltek a szivemben a földöntuliak után és akkor azt hittem, hogy megtaláltam már az igazi ösvényt, amelynek végén vagyon az Ur!

És a szememre lassankint valami bárány-felhőszerű áttetsző hab borult, amelyen át éreztem minden élő és láthatatlant, elvesztve a látóképességet a körülöttem való valóságok iránt. Zsoltárok és litániák zsongtak a fejemben, mint nyughatatlan méhraj, amely lombos ágat keres, hogy megpihessen rajta.

A vakációra nem mentem haza. A hegyek között a mikházi barátklasztromba a ferián, oh mily boldog nyugalomban mentünk le a kongó gangon át hajnalban a hüvös, csendes templomba; és onnan ismét az Ő jóillatu házába, miglen az esti csillag ki nem gyult a mezőhavas gyapjas orma felett.

Mi keresni valóm van nekem a mi kis falunkban? Vágytam a diligenczia megkezdésére és áhi-tottam, hogy kiborotválják már a fejem bubját, bekenve a szentelt olajokkal és a bölcsesség savával... és szolgáljam egész lélekkel a koporsóig, a Minde- nekfelett valót.

S így történt, hogy végére járván a tanuló éveimnek, egy csöndes esős nyári alkonyon a falunk kastélyának csüröskertjében, az aratók kalákáján, a csüröskert szin nyilásában ott állok én is szegény, aki az édesanyám kedvéért hazatértem, mielőtt fölszentelnének engem, érdemetlent.

Ha szólani akar Klári asszony, a gazdatiszt felesége, velem, — mint az édesanyám mondta — hát jöjjön. Beteg szívnek, rebegő léleknek irját én hordom, aki az Ur igéjét hirdetem.

Félrevonultam a zajongó néptől és a csürös-kert ajtajánál állottam meg. Egy kissé tán izgatottabb voltam, mint harczoshoz illő. Klári (kit az urnő jelenléte feszélyezett) ugyszintén félrevonult a csür ajtajából s hozzám jött.

— Az őszön szentelik?

A szemébe néztem.

— Ugy . . . érdemetlenül . . . az őszön . . . engemet . . .

Egy gyenge mosoly suhant át az ajakán, tán a zavart válaszomra, de a szemét nem vette le fiatal arczomról. Éreztem, hogy melegedem a nézésére. Halkan kérdezte:

— S boldog-e?

Minő kérdés? Ha áradozva felelek, tán nevetéses leszek. Ha lemondóan felelek, megtagadnám az én Uramat. És gyáva lettem. Ugy tettem, mintha nem hallottam volna a kérdést. De ezért jött ő? Fölfegyverkezve jöttem, hogy harczoljak a lelki békeért, ha fenyegetve van — de ő támad ime . . . Egy önkéntelen mozdulattal hátrább lép-

tem: Ő ismét mosolygott, és végigvonta ragyogó szemeit a reverándán át a hajamig.

Aztán néhány lépést tett a hárs-sor felé. Mintha vonzott volna, utána léptem! A cigány-muzsika bántóan, élesen nyávogott s — emlékezem — úgy gondoltam azért követtem, hogy a muzsikától menekedem. Nem, mert őt kelle követnem, mint a vaspor a mágnest.

A hársosban az ut egészen száraz volt. Az esőt fölfogta a sűrű lomb. Semmit se szólt. Vajjon mire gondol? Egy kissé rebegett valami bennem, A hársosra gyöngé fátyolt vont a felhős alkony.

— Miért kerül minket?

Reám gondolt.

— Én . . . dehogy.

— Napok óta itt van s nem keresett fel.

Azt gondolom, a hangjában volt valami bánatos, ami meghatott. Egy faágat tépegetett csöndesen. Egyhanguan mondta:

— Ugy — mint régebben. Pedig mi igen szomoruan, elhagyatottan élünk magunkban. Minden megváltozik. Maga is.

Gyorsan rámvillant a szeme s ismét lesütötte.

— Az előnyére természetesen. Már egészen férfiú lett. Természetesen, hát a gyermekei hevü-

vüléseit már szégyenli. Csak mi maradtunk itt a régi egyhanguságban. Nincs, akivel egy melegebb szót válthassunk. Kivel is? Kit lássunk itt?

Ah! Milyen szép volt. A dereka ringott a csipejéből. Egy lépéssel hátramaradtam, mert megnehezedett a levegő körülöttem. A verebek csipogtak a faágon, az eső csepegett csöndesen.

— Már szégyenli, hogy a gavallérom volt? Tudja, — a »hosszuréten«, mikor a csuf fekete bivalyok felem törtettek... Mondja! és (kaczéron pilantott vissza), csak véletlenül volt ott maga akkor, hogy olyan hirtelen előtermett az árokból segítségemül?

Szégyeneltem hazudni.

— Gyermek voltam.

— S ma nem tenné meg? Elfonnyadtam a magányosságban, ugy-e? Csuf lett az orcám? elvesztette fényét a szemem? és elhervadt a termetem? A veszedelmeket már kikerülné egy elhagyott szegény asszonyért. Akkor kereste. Vallja be, vallja. Igaz?

Hazudozó ajakkal vétkezzem-e?

— Emlékezik reám?

Félek, hogy remegett a hangom, pedig kellemtlenül érintett egy kissé, amint a testéről beszélt.

— Azt hiszi elfelejti asszony az ilyet? Mint megnő ilyenkor a szemünkben, ha tudná, a fiatal-ember! Egyszerre hős lesz, egy Szent György, aki a sárkánnyal birokra száll! és megérezzük, hogy mi avatja hőssé... Érettünk. Érettünk, kik drágábbak vagyunk ilyenkor az életüknél is. El lehet-e felejteni ezt?

A muzsika idáig is elhallatszott és egy-egy kurjantás is. A lucskos betuniákból kábitó illat szállongott. Akkor egészen más hangból mondta később, uj hurokra csapva a vonóval.

— S boldog lesz-e így? Eldobva minden örömet; megvetve a mosolygást; az édes hevülést. Tudja-e, hogy boldog lesz bizonyosan? Nem nehéz-e a csere! Az égért az életet. Értem. Ah! Tanítson meg, hol kapható az erős szer, a mitől kigyógyulunk a vágyból, az öröm szeretetéből. Mivel gyógyította magát? Adjon belőle...

És mert felelni akartam, hogy szóljak az Égről, megelőzött, közbevágva úgy kérve, mint egy gyermek.

— Adjon belőle nekem is. Lássa nekem kellene szegény elhagyatottnak... Az uram? Hiszen látja, mily öreg már és fáradt. Örömek nem teremnek már neki. Reám, kit a sors hozzálánczolt,

— mi várjon? Lemondani — oh tanítson meg. A vér kopog pedig az ereimben. Nézzen reám . . . Mióta itt vagyunk esztendőök óta, beásva, lelánczolva senyvedek, ájultan tengve . . . Tanítson meg, mint lehet lehüteni a buzogó, forró vért, lemondani az életről, örömről. Tudja-e a szert? Tanítson meg reá.

Visszatetszett nekem. Ez a leplezetlen beszéd mintha megütött volna, akár egy korbács! Ah! Nem a rossz szellem szárnyai suhognak-e fölöttem? Mintha levette szépséges testét, a lelkét látom benn . . . a testnek magvát, amely fekete és keserü, mint az epe.

Vontatva lépett elő s féltekintettel nézett reám, hogy ügyelje, mikor borulok le, apró lábait emésztő vágygyal csókolva . . . Látni véltem, hová indult . . . hová visz . . . E szeplőtelen, akit áhitottam: — borzalmas és visszataszító.

Fölnézett, és nyakát megszegte, melle ugy feszült ki, mint két veszedelmes dárda. Fehér ujjait görbe vonalban végigvonta üde bőrén kövér álla alatt . . .

Csuf volt.

A kis violás ösvényre tért, önkénytelennek látszó mozdulattal, a magányosan álló nyári lakás

felé ment, amely mellett a rezgő-nyárok locsogtak nyughatatlanul. A lépcső alján megállott és kezét nyújtotta. Az orrczimpái libegtek s az ajaka kissé nyitva volt, mintha fáradt volna.

— Elbágyadtam, mondta rebegő hangon. (Térde gömbölyüése látszott a lenge szöveten át.) Akarja, hogy odabenn megpihenjünk? Az eső, lássa, beüldöz a falak közé. Egészen néma hely. Leülünk és beszél nekem, és tanít a lemondásra. . . Akar?

Megállottam az ösvényen.

Igy szól pedig Vergilius, mikor Dido királyné után a zugó barlangba lép Aeneas:

. . . E nap volt a bajok forrása,
ez, a keserü gyász kezdete.

Fölnéztem az égre és megtörültem kigyöngyözött homlokomat.

— Nem . . . Már leszállt az est.

Eltaszította a kezemet és szárazon így szólt:

— Igaza van. Menjen.

És belépett magában.

Az Urat pedig ekkor láttam meg legelőbbször, szegény szolgálja.

Nos? Volt egyszer egy szép nyári esős alkony.

Vén fejemet mély buval hajtom a divány koppadt karjára. A szívem sóvárgással vagyok még tele.

Mindjárt bejön a harangozó, hogy megkérdezze :

— Nyolcz-e már az óra? Ne harangozzak, plébános ur?

AZ ELIZ NEVENAPJA.

Elizabet napjára egy szál virágot vásárolni indult meg a kis Engel Eliz, a kertészhez. Oda-haza Lübeckben erre a napra: a nevenapjára, az édes anyjától mindig kapott egy szál virágot és mennyi édes ölelést! Ah! Az Elizabet napja itt, semmi egyéb, mint egy lucskos, csuf őszi nap...

Elment hát, hogy egy szál virágot vegyen magának a nevenapjára, de az utca végén elszédült. Egy házikó kapujára támaszkodott, mert összefutott a szemei előtt minden. Megkapaszzkodott, hogy el ne essék. Megijedt és segítség után nézett.

— Rosszul van kisasszony? kérdezte egy ismerős hang.

Eliz bólitani akart, de egészen tehetetlen volt. Fialat katonatiszt volt a kérdező: Szabó.

— Bizza magát reám. Támaszkodjék a káromra. Eliz erősködött, hogy lásson. Igen szép, égszínkéék szemei voltak. Kábultan a segítőhöz simult.

— Bátran kisasszony! Egy kis szédülés az egész. Szorítsa meg a kezemet.

Eliz megsimogatta a homlokát.

— Ültessen le, rebegete. (mosolyogni próbált.)

Haza szeretnék menni.

Kissé összeszedte magát s az ujjaival megszorította a fiatal ember kezét. Nagy hőisége lett s a nyakán egy kapcsot szeretett volna kikapcsolni.

— Segitsek?

Néhány lépést tettek. Szabó veszedelmes asszonykergető volt. De gavallér ember lévén, ajánlott, hogy egy gyámoltalan német leányka nyakán babráljon az utczán. Könnyen átfogta az Eliz derekát s vitte.

Mindenféle ember járt az utczán, sőt sokkal több (ugy látta Szabó), mint akár egy országos vásáron. A mint a kis beteg leányt vitte, az ismeretlen fehérnépeknek így szólt magyarázólag: »Beteg.« Egy kicsike ház előtt egy pad volt. Arra ráültette, de maga megállott előtte.

Igen szép leány volt. Szőke s karcsu, igézően fejlődő idomokkal. Nevelő volt egy gazdag boltos

gyermekai mellett. Az utczáról ismerte Szabó. Amint a gyermekekkel sétált, Szabó szóbaállt az apróságokkal, hogy a kisasszonyhoz szólhasson. A gyermekek anyja (egy házsártos, szájas hölgy) észrevette ezt:

— Azt szeretném látni, hogy a gyermekeim mellett illetlenkedjék valaki! Hozzám nem tolokodik senki. A férfiak megérik: kivel lehet s kivel nem.

Mindezt csak úgy a levegőbe mondta, hogy megértse a kisasszony.

Eliz kissé magához érvén, felállott, hogy próbáljon megállani.

— Köszönöm, rebegte, nagyon köszönöm, már semmi bajom.

Azután ismét támolygott. Szabó megfogta:

— Ne erőszakoskodjék! Hiszen leesik, mondta. Támaszkodva az utca szögleteig értek. Oda közel lakott már. Mosolygott s beszélt, hogy beszéljen, mert látták.

— De mi lelt engemet? rebegte. — Bocsánat... Nagyon alkalmatlan voltam.

Azonban hirtelen elhallgatott, mert a háziasszonyát látta meg, aki kinézett az ablakon. Akkor megvillant az eszébe: »mit gondol az asz-

szonyom felőlem; egy tiszt karján járva?» Erőt vett magán s kivonta a karját. A falhoz támaszkodva ment be a kapun. Zavartan köszönt Szabónak. Félve lépett be a szobába.

Az asszony rá se nézett. Tán észre se vette.

— Sétált kisasszony? kérdezte csufolkodva, tovább törülve a butorokat.

— Nem, nagysád.

— Azt szeretem, hogy így feleljen nekem valaki! aki nem vagyok sem vak, sem bolond! Nem sétált?

Eliz valamit dadogott a kertészről. Az asszony rákiáltott:

— De nem virágot láttam a kezében, hanem egy katonát.

— De nagysád . . .

— Semmi »de«, kisasszony. A kaszárnyában keresett virágot a kisasszony? Ha én látok egy katonának a karján valakit, az ne mondja nekem, hogy ő hol volt . . .

Eliz remegve támaszkodott meg a heves támadásra. Az ajtó mellett álló székre leroskadt. Az asszony lecsapta a portörlőjét:

— Nekem ne komédiázzék, kedves! Elöttem ne üljön le, amikor én beszélek! Szinpad ez?

ahol tapsolnak a kisasszonynak? Nem, ez egy becsületes ház. Tudja a kisasszony, mi az? Ide nem járnak a katonák, itt nem szerelmeskednek még a konyhában se. Ide nem hoznak a kaszárnyából senkit. Ezt elfelejtette a kisasszony.

Eliz fölemelkedett. Remegett.

— De nagysád . . . nagysád . . .

— Hozzám ne szóljon, ne, egy szót se. Akit én beeresztek a becsületes házamba; akinek odaadom a gyermekemet, akinek kenyeret adok, az olyan legyen itt, mint a makulátlan szüz Mária, ha szóba akar állani velem. Ezt rójja itt mindenki a füle mellé.

Felkapta a portörlőjét s bement a másik szobába, becsapva az ajtót.

A leány kitörülte a szemeit. A szédülés elpárolgott a fejből. A keserűség eltöltötte egészen; még a betegségnek se maradt helye benne.

Mi történt vele?

Azért futott el a szülői házból idegen kenyérre, nehogy rossznak mondják őt. Az édesanyja, az apja halála után, fiatal emberhez ment ismét férjhez. A mostoha apa úgy nyájaskodott, gavallérkodott Elizzel, hogy az anyja féltette tőle. »Nem kaczérkodtál-e vele?« kérdezte haragosan.

Eliz hány éjszakán látta azt a feldúlt arcot. »Ha nem adtál volna okot reá, észre se vett volna« mondta az anyja. Eliz erre a szóra s arra a tekintetre elfutott a pihés fészekből idegenbe, keserűséggel a szívében és ime . . .

Hiszen majdcsak hogy el nem üzték. Miért? Hogy érhet fel a gyanu hozzá? Soha se beszélt vele senki így. Nem mondta-e, hogy szégyent hoz a tisztességes házra? Ez kegyetlen ütés volt. Nem, nem hagyja magán ezt. Ledobta a kalapját, gallérját, hogy bemenjen és szembe álljon az asszonyával. Azonban alig egy lépést tett, fojtogatni kezdte a sirás s az indulatossága könybe fuladt

Feljajdult. Mintha ostorral csapták volna meg. Hangosan zokogott s lerogyott egy székre. Az asszonyság kicsapta az ajtót s bekiáltott:

— Megtiltom, hogy botrányt csináljon a házamban és itt orditson. Azt hiszik az utcán, hogy itt nyuznak valakit.

Félig sikoltozva tört ki:

— Az, az, mintha megölne. Rosszabb, mintha megölne. Miért? Megbántottam valamivel? Én senkit se ismerek . . . miért . . ., mégis a szeretőmhöz járok? Én? én?

— Maga elfelejti, hogy kivel beszél. Tudja kivel beszél? Cseléddel beszél, vagy velem beszél? Látja-e, hogy ki előtt áll? No nézz oda, erre a személykére . . . Itt sétifikál a szeretőjével az ablakom előtt és még ő áll szóba velem. Tudja mi ez! Ez szemtelenség. Érti mi? ezt így hívják.

Egészen kiveresedett és kiabált s dühében égő szemmel szorosán a leány mellé állott.

— Így? Hát efféle szájas perszonának itt nincs helye. Aki így beszél, annak itt helye nincs. Föl is ut, le is ut. Efféle nyelves személynek helye nincs itt. Érti? Tudja?

Egy guvernant, egy ágról szakadt német, szóba merjen állani egy Schulhofné született Varga Irmával, a Vargák familiájából, kiknek még a nagyanyja is viklerben járt s nem keszkenyőben.

Nagy, égő szemü, széles, erős, szájas, gazdag asszony ez Irma. Irma: a gazdasszony, aki a konyhájában, szobájában egy makulát meg nem tűr; — aki mindenkinek megmond mindent, ami a szivén van; aki selyemben jár a templomba s ott is a sarkára lépve megy, mint egy granatéros, hogy döng a padló a lába alatt; Irma, aki egy minutum alatt eligazít mindent s amilyen gyorsan üt, éppen olyan gyorsan sir; Irma, aki haragban van a fél-

világgal, a másik felet pedig szüntelen ügyeli: nem nézi-e le őt; — Irma: ismerik-e őt?

— No, nézd csak... nézd csak, ismételte fokozottan csendesebben, mert Eliz arcban úgy elváltzott az Irma asszony tüzelése alatt, oly erőtellenül leejtette a kezét, mintha a lélek elszállt volna belőle. Lerogyott a székre, az ajaka összeszorult s a szemei lecsukódtak. Irma asszony ledobta a kezéből a keféit, hirtelen megfogta a leány hátrahanyatló fejét: »No nézd, nézd, dadogta. — Eliz... kedves... no... no... no... dadogta és megfogta a leány kezét s simogatta a leány hideg homlokát, haját, s fölemelte a derekát, hogy levegőhöz juttassa.

Akkor az Irma asszony ura, a szelid, szőke Schulhof dugta be a fejét. A vihar elől elhuzódott, de a beálló csönd bátorrá tette. Irma ráriadt:

— Mi kell?

— Semmi, felelte halkán. — Tán beteg a kisasszony? nincs tán szüksége reám?

— Magára? vetette gunyosan oda. — Menjen innen, az a legokosabb...

Nem. Bárha nem tudta mihez kezdjen a hitvány leánynyal (olyan sajnálkozó tekintettel nézte meg, mintha a gyermeke volna), az ura azonban

ne elegendjék a házi dologba. Menjen a boltba. Gyöngéden ébresztgette s mikor nagykesőn, gyöngé kis sóhajtás kelt a leány ajakán — fölkel s visszahuzódott, nehogy gyöngének lássa őt a megtévedt német. Mikor a leány fölsóhajtott s a szemeit kinyitotta, durván becsapta az ajtót s kiment. Ezzel tartozott a tekintélyének.

A leány kábultan ébredt, de mindjárt eszébe jutott minden baja. Fölkel, könnyei ismét megereedtek. Mit tegyen? Arra nem volt bátorsága, hogy ismét az asszonya elé álljon. Az ablakig ment. Az utca népes és zajos volt. Szekerek s ló-futó emberek zaja töltötte meg. Ha ő védekezne, azt nem hinné el. Mit tegyen? Elhajtották őt szegyenre? Miért? Hova menjen. Haza. Hát van neki otthona? A hegyek, völgyeken túl való otthonában ott egy kétségeskedő asszony félti tőle az urát — aki az apja. Itt? Innen elhajtották. Hova menjen?

Akkor az utcán dobpergés hallatszott. A katonák mentek végig az utca közepén. A gyakorlatól jöttek meg. Elöl a banda, utána a századok. Az egyiknek az oldalán Szabó, a hadnagy lépdelt peczkesen. Ah! a menekedés! Szabónál van az ir . . .

A banda zugott. Eliz fölkapta a kalapját. Szabó tudja, mi az igaz. Ah, a Gondviselés... Szabó jöjjön és mondja el: van-e büne Eliznek? Az Isten ránézett nagy szorongásában. Szabó jöjjön és szóljon. Sietve kiment ez utczára.

Mit se törődött és sietve ment a katonák után. A szegeleten a banda fölállott és az ezredes szembe velük. Arra messziről visszatértek a katonák tisztelgésre elejébe. A muzsika recsegett s a piactér minden részéről gyermekek és asszonyok csődültek a parádé felé. Eliz nem tudta: mi történik? Ő csak a hadnagyot kereste a szemével. Bárha kissé kábult volt, észrevette. Utána futott. A katonasorok mellé furakodott és mellettük szaladott. Majd elfuladt. Az emberek kíváncsian ügyelték a szaladó leányt. A gyermekek kaczagva biztatták:

— »Ne hagyja magát!« »Hová gyöngyöm?« kiáltották a legénykék.

Eliz oda se nézett. Szaladva a katonasor mellett, beleütődött a bakákba. Rákiáltottak. Kitért és tovább futott. Szabó után. A tiszt ott megy egyenesen, meredten.

Majdnem a banda előtt érte utol. Eliz mellé futott.

— Hadnagy ur . . . rebegete.

— Félre, mondta idegen torokhangon.

Némi zavar támadt körülötte. Mit akar a kis leány a tiszttel? Valami botrányt szimatoltak, majd hangosan kaczagtak. Szabó mogorván oldalvást tekintett rá, s meredten lépdelt.

Eliz kissé tovább maradt a hadnagytól, de konokul, haragosan ment utána.

— Hova? hová? kiabálták a gyerekek, szemtelenül elejébe kerülve. Ütötték a katonalépéstepót. »Rendbe, rendbe . . . ra-tap-lán, ra-tap-lán . . .« és tapsoltak.

A kaszárnya kapuján mind bevonultak a katonák. Eliz makacsul megállott az ácsorgókkal. Egyéb gondolata se volt: Szabót látnia kellett . . . Szabóval beszélnie kell. Az ő dolga igen sietős.

A kapunál a röhögő paraszt legények között állott meg. A cselédleányok apróra megvizsgálták s egyik a másiknak jellel mutatta: hogy a kisasszony bizonyosan bolond. Nem, magyarázta a másik a kezével: csak ivott a kisasszony. Arrakorusban kaczagtak föl.

Akkor Szabó lépett ki. Hazafelé igyekeztek a tiszték. Szabó igen dühös volt.

Eliz mindjárt meglátta. Hozzá szaladt. A hadnagy ridegen kérdezte:

— Mit akar?

Körülötte a vigyorgó parasztok tolakodtak. Szabó mérgesen rájuk kiáltott: félre innen. Azután a jónevelésű ember udvariasan szólt a zavart leányhoz: Szolgálhatok valamivel?

A leány beszélni akart, de érthetetlenül zavarta össze a szavakat. A hadnagy meghajlott:

— Megengedi, hogy haza vigyem?

Eliz hevesen igent intett. Szabó a fiakkernek intett s beültette a leányt. Eliz fölszakította az ajtót s hangosan mondta:

— De jöjjön . . . jöjjön maga is.

Szabó beült. Mi lelte e kis leányt? Anyyira zavart volt, hogy aggodalommal hajolt felé.

— Hát nem tudja, miért hívom? Hiszen elkergettek, mondta sebesen. Azután lázasan összevissza beszélt. A nevenapjáról és az édes anyjáról és az apjáról . . . és mindenről, Istenem! mindenről a világon. Az ő messze otthonáról, az ő kis szülővárosáról . . . és ismét sirni kezdett.

Amint megállottak a házuk előtt, Eliz gyorsan ugrott ki. A kapu alatt izgatottan intett Szabónak. A hadnagy egészen zavartan lépett utána.

— Itt van, itt van, mondá az asszonyának. Itt van, hogy mondja meg: mit tettem én, és ő mondja el és mondja el, hol jártam én a reggel.

Szabó meghajolt az asszonyság előtt.

— Bocsánat, mondta.

Irma méltóságteljesen emelkedett meg.

— A kisasszony unszolt, hogy ide jöjjenek. Hogy a szokatlan időben vagyok itt, ebben legyen a mentségem.

Eliz türelmetlenül szólott bele.

— Ő mondja meg: mit tettem? Mi rosszat, mit tettem? Mondja.

— Rosszat tett?

— Pedig azt mondták... mondták. Mit tettem én?

A hadnagy óvatos jellel mutatta az asszonyságnak, hogy a kisasszony zavart. Eliz észrevette az integetést s hevesen mondta:

— Nincs egyéb bajom, csak... én... megmagyarázni akarok mindent.

És ismét össze-vissza beszélt a lüttichi házról, az édes anyjáról, krizantemumokról és a kései rózsabimbókról, amikor a hóharmat leforrázta.

Az asszony fenséges kegyességgel tekintett a kis leányra. Egy kissé sajnálta is, de a hadnagyra

való tekintettel jelentőségteljesen nézett Szabóra, mintha azt mondta volna: »Az ön kedvéért helybenhagyok mindent a leánynak, de különben bűnös ő ám.«

— Ha így, kedves, ha így mondja a hadnagy ur is, akkor minden rendben van. Csak félreértés volt az egész, de a hadnagy ur mindent jól megmagyarázott. Jó... Hát az ember tévedhet. Ha így van, jó. Hiszen mi ismerjük egymást.

Eliz kissé nyersen fordult Szabóhoz.

— De ön semmit se mond.

— Nem is szükséges már, kedves. Mire az már, kedves?...

Mikor a hadnagy kilépett az ajtón, Eliz lázasan fordult az asszonyhoz:

— Hát igaz ugy-e? Már semmi baj sincsen?

A nyájas Irma egyszerre ünnepies lett, a tekintélye mián.

— Üljön le... szedje össze magát, mert nagyon izgatott. A szüleit értesíteni fogjuk s addig itt a helye. Üljön le.

Aztán a régi hangján hozzátette: »Ezt megspórolhatta volna nekem.«

Tehát mégis... A levél el fog menni. És azt fogják írni, hogy Elizt a szeretőjével látták

csavarogni az uton. Az anyja odahaza így fog szólni: »Tudom, kaczerkodott már idehaza is. Ismerjük.« Istenem!

Szégyen, ha elmegy és szégyen, ha marad.

A keserüségén felkerekedett az éktelen harag. Szeretett volna szaggatni. Reszketett a körméig. Tépni, karmolni áhitott s megint tehetetlen dühében ismét feltört a torkából a keserves jajhang. Ellágyult s leborult a diványra erőtelenül.

Délidő felé járt az idő. A boltból a gazda jött meg a kulcsokkal a kezében. Amint belépett, meglátta a szegény leánykát. Szeliden, részvétellel kérdezte:

— Bántotta-e valaki?

Eliz sirva nézett rá. Nem birt szólni. A szelid, szőke ember megfogta a kezét. Eliz, ráborult a kézre.

Akkor lépett be Irma asszony.

— Elérzékenyedett? s azért szorongatja a kisasszonyt. Nagyon szép eset. Nem öleli át a derekát is? Mi? Itt a maga helye?

Schulhof hirtelen elkapta a kezét s megindult alázatosan a felesége után.

Eliz fölemelkedett. Mindenkinek van otthona. Mind mentek az ebédlőbe künn, csörgetve a tányé-

rokat az asztalterítéshez . . . a gyermekek zajonganak körülötte. És ott, messze, ahol ő nőtt fel, ott most ér haza az apja az irodából . . . Az anyja öleléssel, csókkal várja a kis vadszőlős verandán. A kis Gretchen most jön az iskolából, a zseniliával kivarrott táskájával. A kis sottis ruhácska van rajta, amit Eliz varrt még odahaza. Ő így szól: »Elizabetnek ki ad ma virágot a nevenapjára? én neki küldöm a szent képemet, a mit a nővér adott« . . . A lóvonatról a kis Hans szökik le s rohan be, akár a fürgeteg. A gyárból vassalakat hoz, mely lilába játszó veres . . . és bizony Eliznek hozza a nevenapjára.

Lábujjhegyen telkelt s lopódzva, mint a tolvaj kisuhant Eliz az ajtón. Óvatosan tette be a kilincset s nesztelenül kiment a házból. Hova? Megne tudja valaki, merre? Haza? Hol lakik ő? Most irják a levelet, amelyet az anyjának küldenek. »Eliz gonosz — irják — ki a szeretőjével tekereg az uton.« Hogy ő is tudja meg — és már az egész világ tudja.

Egyik gondolat hajtja a másikat a fejében. Mi dolga van már neki a világon? Szinte futva igyekszik a falak mellett az utcán, nehogy meglássa valaki . . .

A kertész háza előtt, ahol virágot akart venni a reggel, a nyitott léczes kapu mellett kizantemumok virítanak a halódó kertben. Egy szálát letép a nevenapjára s megkerülte a kertésztelepet.

A Maros lustán simult odább magas partja között.

Istenem! Hova menjen egy kis leány, ha senkije sincs immár a kerek világon? . . .

KALAND.

Szörnyűség, hogy a város mily rátartivá tesz egy hölgyet!

Odahaza falun egy szál virágot vitt Dénes a mezőről. Oroszlánszájat, amely így tátogat, hogy á—á ha az ember nyomogatja a nyakát. A kapu előtt a kis padra leültek Anettel (egy penzionált kapitány leányával), egy szót se szólva bár, maguk elé néztek, játszva az oroszlánszájjal, s igen boldogok, vidámak voltak.

A városon?

Az antik melltűt, a czukrászasztal mellett állva Anett, (friss, kék virágos kartonba fehér csipkével a mellén) megnézve apróra az ékszert így szólt:

— Csinos... Az efféle antik csecse-becséket pom-

pásan gyártják most; kétségtelenül utánzat ez is. Onnan lehet megismerni, hogy a kontürjei igen élesek. De csinos... Kedvencz szinem a kék. Illik az arczomhoz.

A hadnagy: Dénes urfi, akinek ritkán van módja arra, hogy efféle csinos utánzatokat ajánlhasson fel Anettnek, kissé elszontyolodott. Azonban a nőcske feltüzte a nyakára, a tükörben tetszőleg megbillegte a karcsu derekát (mint egy csinos madár a fészekrakás előtt), s így szólt:

— Tetszem?

A hadnagy néhányszor nehezet lélezett, csak ennyit feelve, de még sem olyan boldogan mosolygott, ahogy máskor szokott nézni Anettre, ha látta. A hölgy észrevevén ezt, úgy kaczerkodott, hogy kigombolta a ruhája gallérját s két felé kitüzte, úgy hogy fehér, rózsaszinnel belehelt gömbölyü nyaka kikukucsált a szövetből, mint a szegfü a tokjából s ravaszul így szól:

— Bárha nem látszik már a bross, (mert a nagy melegért kitüröm a galléromat) már nem tetszem?

Persze akkor Dénes megcsókolná (bárha alig látszott az ékszer), ha száz puskacső tiltaná is. De nem tehetette, mert két sovány diák majszol a már

ványasztal mellett valami habos tésztát, amitől czukros lett az egész ábrázatuk.

Azóta, hogy Anett a czukrász felesége lett (igen szegény leány volt), nagyon dongják a boltot, amin kivált Apollo busulhatott. Mert, hogy mi vers pattant ki a diákokból Anettre szegülve! ki adhat számot arról? Mosolygó arczáról, kék szemeiről, picziny szájáról, aranyveres hajáról, darázs derekáról, a tökéletes czukrásznéről, aki nektárt tölt (persze) az Olimpuson, nagyban burjázott a vers a gimnázium folyosóin.

Sőt a kis falusi származásu nőcske kedvéért a vén kövér patikáros, a czukrászatban itta meg délután a haboskávóját, s a hüvös, előkelő adótárnokkal oly eleven diskurálást vittek végbe az asszonyka hajlandóságáért versengve, akár a verselő diákok. Mindenki részére is volt Anettnek egy-egy kedves szava s oly üde, mosolygós, leányos kedveskedő volt, mint maga a tavasz.

— Félhónapi fizetésébe került ez a semmi-ség — sugta halkán a hadnagynak Anett. És miért? Maga kevesebbet, vagy többet ér-e, ha efféle költségekbe veri magát? Aztán miből él a többi napokon? Valósággal haragszom.

Ugy haragudott, hogy szeme, szája mosolygott

— Milyen szép, lehelte Dénes (hang nélkül a diákok mián)! Imádom!

Anett tréfásan tovább zsörtölődött.

— Dehogy imád! Ezt csak az uram teheti, ha úgy tetszik neki, maga nem is gondolhatja...

Aztán a homlokára ütött a mutató ujjával kecses zavarral.

— Sőt mit is mondjak az uramnak, ha meglátja ezt a szép drágaságot?... Ah! hogy ő mindig utoljára jut az eszembe! olyan feledékeny lettem.

Aztán elfordulva a hadnagytól, csak félarcz-czal tekintve reá, ezt sugta:

— Ma még csak nem faggat az uram, mert nem lesz odahaza egész éjjel, minthogy a majáliston lesz a sátorban (gondolhatja! hogy félek ilyenkor egyedül lenni odahaza, mint unatkozom egész éjjel), de holnap reggel mindjárt megkérdezi: »honnan kaptad ezt a aranynemüt?« Mit feleljek akkor, mondja? Látja! Ilyen bajt szerez nekem...

S odább ment, hogy ne füzhesse a beszélgetést Dénes. Törülgette az üvegharangokat, a nagy poharakat, amikben álltak az édességek. Valaki bejött, mindjárt hozzá ment, letörülte az asztalt s fecsegésbe eredt a vendéggel igen derül-

ten fölkaczagva, hogy apró fehér fogai kivillantak ajkai körül, mint valami igazgyöngy-füzér.

Dénes tanácstalanul követte a szemével. Jelent-e valamit, amit az imént mondott? Bátorította-e valamire mikor tudatja, hogy magában lesz az egész este? Nem. Hiszen lám, mindjárt odább ment derülten, zavar nélkül beszélgetve idegenekkel, mintha semmi jelentékenyt se mondott volna.

Régebben ők igen bizalmasan voltak. A borostyán-lugasban a magaslábu padon igen alkalmatlanul esett az ülés, mert az Anett lábai lógtak a levegőben. Azért Dénes az ölébe vette. Ugy jól ült egészen. Átkarolta, nehogy leessék. Akkor még leeresztve hordta aranyhaját Anett, pántlikával a végén.

Ha Dénes fölékesítette egy bokréta gégevirággal Anettet s gyönyörködve nézte, megcsókolták egymást. Ha igen hosszasan beszívta a leány ajakát (ez igen csuf szokás volt tőle, mert még másnapig is meglátszott az ajakán), elbágyadtak s arra elkezdtek szaladni a veresszőlővel segélyezett uton, hogy fölfrissüljenek. Aztán lekuporodtak egy bokoraljra, úgy ették a bogyókat, hogy egymás szájába tették a fürtöket. Az este is így lepte meg őket, akkor (a kapitány »gyilkos

ropogós! « káromkodására) szétfutottak, hamar feküdtek le, hogy korán keljenek föl, újból kezdve a játékot.

Azután Anettet elvitte a tagbaszakadt jámbor német czukrász az aranyos boltba, oltár elé vezette s érette hajnaltól estig dolgozott, nagyon megbecsülve. Egy kis fiuk is született, aranyos kövér kölyök, akinek a karika lábai most gyakorolják be magukat, hogy kibirják a gazdájukat a sirig. Dénes kissé elkeseredett akkor az Anett férjhez menésén, elment bujában katonának. Hogy visszakerült a városba, csak oly hájosnak találta Anettet, még százszor kívánatosabbnak. A játékot már nem birná, mint azelőtt, mert most, mihelyt csak az ujjhegyéhez ért, kigyult mindjárt, hogy elhomályosodtak a szemei, mintha köd borulna rá.

Az ördög bujjék az egész német nemzetbe! akibe minden oldalról beleütközik a magyar!

Vajjon mondott-e valamit Anett?

Már nem lehet kiokosodni e hölgyből. Egyszerre lett az átlátszó, igaz kis leánykából egy rejtelmes hölgy, akiről nem lehet tudni, mikor enyeleg — mikor érzeleg? mikor tréfál — igazán szól? mikor akar valamit — mikor nem akar vala-

mit? Honnan tudja már Dénes? akinek egy szempillantására pedig száz baka igazodik.

Ugy sürgött-forgott le, fel, úgy elfoglalta magát, hogy hozzá se juthatott, egy halk szóra bár, hogy tájékozza magát. A nyakon összekapcsolta a gallérját s megtűzte ismét az ékszerrel. Hangosan egy-egy jelentéktelen szót dobott Dénes felé, sőt apró malicziózus megjegyzéseket tett a szemüket meresztő diákokra, akik, mint annyi lomha tuzok, lassan bontogatták szárnyaikat. Hölgyek jöttek a czukrászatba, fölgyújtották a gázt. Egyszer halkán hozzá szólt Déneshez:

— Miért ül itt? Szóba vesznek, ha itt ül sokáig. Menjen — és mosolygott (rejtelmesnek látta Dénes) s halkán hozzátette: »viszontlátásig«.

Később bezárták a boltot, az ura felkészült a majálisra. Minden cselédjét elvitte, akik a tortákat, fagyaltos ónkandérokat vitték.

Az ég csillagzatos volt; a lámpák pislogtak a vak sötétben. Anett fölment az emeletre, ahol a lakásuk volt s kikönyökölt az ablakba, minthogy fojtos meleg volt az idő. A fiacskája aludt rácsos kis ágyában, kövér lábacskaíróról lerugva a takarót. Egy nagy tarka vizsla feküdt karikában az ágy előtt, diófa színű szemeivel ügyelve az asszonyt.

Az óra ketyegése hangosnak hallatszott a nedves, tikkadt levegőn. Valami régi barátklasztrom lehetett a ház, ahol laktak. Bolthajtásos folyosóival, fekete barokk tölgyfa ajtaival, czifra vasalásával, várszerű falaival: — minden oly öreg, törpe, erős volt, mintha sóhajok raktárául építették volna.

Az Anett lépéseinek a zaja is alkalmatlan volt. Leült. Halkan dudolt. Igen idegennek találta a saját hangját. Varrást vett elő. De nem igen nézett reá. Szórakozottan öltögetve megszúrta az ujját. Erre bosszankodott és ideges lett. Valamiért a gyertya lángja libegett, valahonnan jött légvonat mián. Felkelt, hogy megnézzé: be van-e zárva? Akkor eső eredt meg. Egyszerre jött nagy suhogással, mintha egy sereg csóka libbenne át a fekete levegőn.

Ugyanakkor lépés hallszott a gangon s aztán néhány diskrét koppanás.

Anett kiáltani akart.

Azonban az ijedelem megszorította a torkát.

— Csak én vagyok itt Anett, hallszott az ajtó előtt.

Nem ismerte meg.

— Csak én: Dénes . . . egy perczig Anett, egy perczig.

Tompa torokhang volt.

— Mit akar?

— Nagyon zuhog az eső.

— Aztán, nincs esernyője?

— Nem nyit ajtót egy percze?

— Valamijét itt hagyta?

— Igen, valamim van itt.

— Mi?

A zár tolóját félrehuzta. Azt szeretne volna mondani Dénes: »a szívem« de nem mondta. A félhomályos szoba (egy léleklő kis babával) megzavarta s gyámoltalanul állt ott meg. Az aszszony visszalépett. A Dénes ajaka kissé rebegett:

— Mondta, hogy magára van ma este és fél. Azért jöttem Anett, hogy bátorítsam. Nem birtam otthon ülni, míg maga remeg. Nézze! csupa víz vagyok. A magánytól tán fél — de tőlem nem.

— Máskor nem, de ilyenkor a tolvaj jár...

Nagyon szigorú akart lenni, de elmosolyodott. Hamar visszakapta az erejét, látva a gyámoltalan lucskos legényt. Ő a gyengébb. A sapkájáról csorgott a víz, s a bluza fekete volt, úgy megázott.

Azért behajtotta az ajtót utána, de nem zárta be. Az eső hangosan zuhogott. Derülten kérdezte:

— Maga kalandot keres kedves urfi? Kalandot — ilyen lucskosan?

Ha szenvedélyes volna; felháborodására, mérész lett volna, de a nevetése megzavarta.

— Nézze kedves Dénes! folytatta, könnyen, még a kezét se foghatom meg ilyen ázottan. Pedig ilyenkor legalább is meg szokták fogni a kalandos emberek egymásnak a kezét, ugy-e? Mert én nem vagyok jártas az effélében. Maga máskor nem szokott ilyenkor hozzám járni. Nem is tudom, hogy kell bánni magával. Szegény! nagyon piros! Forrósága van? Szegény!

A kutya fölkel s odalépett. Morogva járta körül Dénest.

— Pedig ismeri a kutya magát. De valami rossz szándékot szimatol ki magából. A kutya igen okos. Belép? Ügyelve, szegény Dénes! A szőnyeg szinthagyo s ha rálép: meglátja a talpa helyét holnap reggel az uram. Vagy tán ő küldte magát, hogy bátoritson engem egyedülvalóságomban?

Dénes bosszusan dobta le a sipkáját. Az enyelgő hang teljesen megzavarta. Keserű harag tört ki az ajakán.

— Mi lakik magában?

Benn volt legott majdnem a gyermek ágyacskájáig.

— Mi lakik magában? Játszik velem, mint egy játékszerrel. Hív és eltaszit; felbátorit és elkerget. Mit akar velem? Elkábit. Lehetetlen, hogy ne foglalkozzam magával, mert gondoskodik maga arról, hogy a merre járok velem legyen mindenütt a maga hangja, képe mosolygása, álmomban és ébren. Éreznem *kell*, hogy hozzátartozik az életemhez. És nyomban kinevet. Elveszi a bátorságomat. Hát itt vagyok Anett. Hivott. Szégyen, hogy mondom: de hivott ma. Itt vagyok és nem megyek el.

A hangja megerősödött s merészen az aszszonyka arczába kapcsolta égő szemeit.

— Adósom a kinoztatásért Anett, amit rám szab. Vagy azért kinoz, hogy fölébreszszem? Azért. Mert szeret. És most nem megyek el. Mert szerzet... szeretsz... Nem úgy, mint régebben... jobban ezerszer... másképpen. Próbálj hazudni Ugy tartsz, mint a solymodat selyemszálon; kieresztel, visszahuzol. Velem foglalkozol. És én megbolondulok utánad. Visszaáhitom a gyermekidőt, amikor az ölembé ültél s édes ajakkal csókoltál meg.

Ah! A veszedelem! Mint a zuhatag, úgy

áradtak le a szenvedélyes szavak a szájáról. A homlokáig kigyult. A forró lehelete érintette az asszony arczát. Alig mert fölpillantani reá. Megijedt.

— Birni akarlak, Anett. Ez kinlódás, édes! Az neked is, az nekem is! Nem igaz, hogy a másé vagy. Az enyém vagy, minden jognál erősebbel. Beeresztettél! Nem megyek el. Ide várlak a karjaimba, a szívemre. Szeretlek, szeretlek!

És kiterjesztette a karjait. A gyertya lobogott a félig nyitva hagyott hajtón beáradó szélből. Az eső hangosan zuhogott. Anett érezte, hogy az ereje elhagyja; a feje zugott, a nézése bizonytalan lett s a teste oly gyöngye, erőtelen, mint az a pehely, melyet a szél karjaira vesz.

Ekkor a hangos szóra a fucska fölneszelt az álmából, fölnézett, kerekre nyitotta a szemeit és hangosan fölsirt. A kacsóit fölemelte és ijedten rivallta:

— Ne . . . ne . . .

Az arczocskája egészen eltorzult ahogy csak kifért a torkán, üvöltött sirva.

Anett önkénytelen mozdulattal a gyermek fölé borult s érthetetlen gagyogással csitította.

A gyermek visitva kiáltotta:

— Menj . . . menj.

Dénes kikelve magából, fenyegetően az ágyhoz szökött, megragadta az ágy fáját, fölemelte és lecsapta, hogy csattogott.

Az ütődésre fölébredt Anettben az anya:

Egyszerre és teljesen fölébredt, fölemelkedett, mint a veréb, a mely fiókját védi a komondor ellen és szikrázó szemmel állott szembe:

— Akarom, hogy elmenjen innen. A gyermekemre emelte a kezét? Az ajtó ott van . . . Kitakarodjék innen. Megtiltom, hogy reám nézzen, és takaradjék innen, és rögtön ebben a perczben. Ha nem fut innen fölszakitom az ablakat és tolvajt fogok kiáltani, segítséget kiáltok a rablók ellen . . . ki innen ki . . .

A karjával mutatta az ajtót.

A gyermek élesen ordított, egészen kiszederjesedett a kiabálásban.

Dénes komoran, mint egy bika, amelyet drót-ostorral vertek meg, nehéz léptekkel az ajtó felé ment. Aztán kiment.

*

Anett becsapta az ajtót utána és nagy zajjal bezárta.

Azután a mint visszafordult, meglátta a vizes

sipkát a padlón. Mosolygott, lassan megnézve fölvette s az erős rácsos ablak mögül így szólt ki a gangra :

— Ott van-e Dénes?

A sötétben valami rekedt szótagok morajtak.

— Itt a kalapja vitéz ur! Nem kell vesztegetni a drága sipkát, pazar vitéz ur! Aztán az eső is zuhog künn . . . Itt benn jó idő nagyon.

Aztán bezárta az ablakot.

A TARVÁSÁRI BUCSU.

Egy nyárra töméntelen ember gyült össze a tarvásári bucsura. Meleg, fényes idő volt. A falu zugott az idegenektől. A város kiköltözött a nagy napra. Laczi konyhákkal, áruló-sátrakkal tele volt hintve a templomtér. A hegyoldalban a régi, romlott, pusztult Tar-kuria tágas, füves udvarát belepék a szekeresek. Nagy zaj, zugás, harangszó, muzsika volt a templom előtt.

A »szentföldről« a székely falusiak énekelve jöttek reggel; elől a virágos fejű szüzek; utánuk az olvasót pergető öreg asszonyok; hátul az ingujjban ballagó gazdák. A városi mesteremberek, az ősz bajuszu, facsaros üstökös gombkötők, a kövér, veres mézszárosok, a munkában viseltes csizmadiák egész háznépeiket is elhozták. A bucsu

nagy czéczó napja. Délelőtt az istené, délután a vigasságé.

Hire járt, hogy Ferencz páter, a nagy barát, fog prédikálni a bucsun. Érte sokan jöttek az ünnepre. A mesteremberek jól emlékeznek reá. A hatalmas, szép, fiatal férfiura, a széles mellü, vállas, öblös, érös hangu emberre, aki ugy beszélt a forradalomkor a piacon a muzsikuskut erkélyén, hogy megrészegedett, aki hallotta. Honvédsapka volt reverendája felett, kokárda mellén, láng a nyelvén s ha szólt, a városban megüresedtek a műhelyek s mentek utána az öregek, a legények és mindenki, aki kardot csak birt. Hej! micsoda világ volt az. A barát szegény falusi fiu volt. Ott született Tarvásáron, a templom felett, egy kis zsuppos házikóban s mégis gögös nagyurak, aranyos, kényes dámák szálltak utána, mint ahogy valaha a csillagot követték a három királyok Bethlehembe.

Tarvásárról ők ketten mindjárt a nagy idő elején mentek el. A barát s a Tar kisasszony, a szépséges Katicza. A barát gyalog szerel ment át a falvakon, szónokolva s vihart verve fel; a szép Katicza fullajtáros batáron. A városba már kézenfogva mentek be, kiabáló éneklő népség előtt.

És ott látták őket naphosszat a városban. Zászlókat vittek az utczákon, szablyákat forgattak, énekelve mentek a menyecskek s lelkesen riongattak a fiuk.

Néha gonosz híreket hoztak a csatatérről; özvegyek sirtak, vesztés anyák, magasra emelt kezekkel, ajkukon kétségbeesett szókkal: akkor Katicza patyolat kötényébe temetett arczczal könnyezett; néha diadalról szóltak a hírek: Katicza féktelen kedvvel ujjongott, énekelt s odaszórta öröklött vagyonát, hogy felfrissitse az ő fáradt fiait. Néha megjelent a városban naptól elsütött, füsttől fekete arczczal a barát is. A rátarti uri leány ott a piacon megölelte a lustos barátot: »Szép vagy, istentől küldött vagy s én szeretlek« így szólt hozzá.

— Beh egymásnak is termettek — mondták. De ez nem volt szeretkezésre való idő.

S a fényes napok elteltek — a barát eltűnt valamerre. Kinek volt ideje akkor arra, hogy tudakozódjék az eltűntekről? Jó dolga volt annak, akinek legalább az élete megmaradt.

Minden elmúlt, csak az emlékezés maradt meg.

... A mint a tarvásári völgyből felcseng vigan a harang, az erdei árnyas uton ballagó bucsu-

sok a barátról beszélgetnek. Mindenki tud valamit róla: hol senyedte tömlöczben? hová dugták be valahová a tótok közé? hogy lett csendes ember belőle?

Sokan jöttek az ösvényeken. Egy-egy öreg honvéd magyarázta a dombról, hol állottunk Gál-falva mellett mi, hol törtek be az erdőből az oláhok? merre futottak? ott állott a barát, a négy-szegletü arczu félisten, a kis lengyel ott ült szürkén a dombon. Mintha csak a dob peregne fel a rezgő levegőn.

Por szállong a völgyből, vontatott ének hallszik fel s amint a lombos ösvényekből egy-egy új csoport bukkant ki utra, oda fülelnek a dalra s halkan dudolták tovább a felsíró nótát. Szekerek döcögtek fel a hegyre, gyerekek csipegve, a tik-kadt, poros virágokat tépegetve szaladtak.

A nagyharang megkondult a templomban. A nagymisére hiv. Mindenki sietett lefelé a nyüzsgő aljba.

Akkor csendes lépéssel egy magas, száraz, csontos hölgy lépett ki az erdőből az ösvényről. Nehány gyermek követte messziről. A bucsusok megálltak egy percze, hogy megnézzék.

— Nézd csak Tar Katicza, a boltos is kibujt

a napra, — mondta az egyik s vigan 'nézett rá.
Mi csalta ki? vajjon?

— Szellőzteti — kaczagott egy menyecske —
a menyasszonyi köntösét szellőzteti.

— Csend — mormogott egy öreg ember —
ez a katona-leány a forradalomból. Azt ne nézd,
mi lett belőle, arra gondoj, a ki volt.

A jövevényen óságos fehér selyemköntös
lógott. Sovány derekától a földig apró fodrok libeg-
tek. Vállán megsárgult máslik, neczolt keztyükbe
takart kezében parazol, a melyiket legyezővé alakította
Ruhájának hajtásai sárgán szaladtak végig a szö-
veten, mintha csak az egész hölgy rég-rég óta egy
fiókba bepakkolva állott volna. Némi feszességgel
lépkedett; sovány nyakát emelve, kereken nézett
szét a hegyekkel szegett völgyre. A Tar-kuriára
vetette szemét... romlott falai, alázatosan, fedél
nélkül néztek le a piacra, elvadult, összenőtt kert-
jével együtt. Katicza kissé lehunyta szemét s meg-
botorkázott.

— A lába alá nézzen kisasszony — csipent
fel egy hamis gyermekhang. A vén leány elborult
arczczal nézett a vásott, kaczagó gyermekekre.

... Ott született... Apja ott a hársos alatt
szokott ülni... vadászatra amott az oldalon szok-

tak indulni kúrtszó mellett . . . Nem a kopók csaholása hallszik-e?

Ha medvét lőttek, ott szoktak ravatalt állítani. A székely hajtók hozták fenyőágakon. Szurokfáklyákkal állottak körülötte . . . Mintha kesernyészaga szállongana ide.

A por, Katiczát meglepte egészen. Fehér köntésének ránczai megteltek. Tar Katicza szemérmesen megrázza.

— Hadd segítsek — ingerkedtek a gyermekek s oda siettek, mintha segteni akarnának.

— Odább — riadt fel Tar Katicza. Ah! a gyermekek. Ez utálatos békák. Arczátlan nézésük hányszor bősztik fel. Katicza tart a kinevetéstől. Tán őt ki is kaczagja mindenki. Pedig, ha óvatosan apróság betéved az ő kis boltjába: látni kell, hogy kapja fel, mily mohón, mily szenvedélyesen ölelgeti, mint szorongatja, csókolgatja: »Kis rügyecském, kis bolondocskám, édes madaracskám«, így gyügyög neki, míg csak siróba a gyermek nem fakad. Neki egy csepp sincs. Mint csak az árnyéktalan jegenyék ott alatt, melynek nincs se virágja, se gyümölcse.

— Odább — riadt fel Katicza a gyermekekre komoran. Szeme nem tud betelni azzal a

képpel ott alant. Nem járt *attól fogva* erre felé, ahonnan batárban vitték el valamikor. Minden domb, minden fa ismerője. Álmában látta csak azóta.

Hová lett a dali szép barát, akivel kézen fogva járták be a falvakat, a várost? A Maros partját, a füzeset, hol álmaikat szőtték.

Ekkor így gondolkozék: »Vajjon megismerne-e, aki régen látott engem?« És úgy felpirult egész homlokáig.

Vajjon nemcsak tegnap történt-e mindez? Egyszerre eleven lett előtte minden. Az emberek előtte járnak, énekelnek, zugsnak az aljban s ott fog beszélni ismét, istenem! a barát, a hatalmas férfiú.

Mintha csak megnőtt volna a vén kisasszony, úgy megemelkedik. Szekér jött utána és kikerüli, mert Katicza ki nem áll előle: Itt ő az ur. Ősei ott laknak. Itt Tar — az urak.

Ah! a kis boltot elfelejti, ahol esztendőök óta a gyertyát pakolja a lánczczal megkötött kősót, ahonnan szerezi soványdarab kenyerét.

Katicza egyenesen, mereven ereszkedik le a völgybe, meg se látja az incselkedő gyermekeket, a ballagó, zekés székely bucsusokat... itt őseiből való anyag él egy-egy cserefalevél zöldjében, a fenyőfa érdes derekában. Szeretne felkiáltani: *ide*«

való vagyok, tulajdon abból a jófajta matériából, amiből ti lettetek.«

Fellengzve, lelkesedve a laczikonyháig így ért a bucsusok közé.

— Megfüstöli kisasszony a szép habtusát, a lábasok miatt — szóltak hozzá a pecsenyesütők.

Katicza kissé összébb huzza magán a köntöst. A gunyos tekinteteket észre sem veszi.

Mert ez a köntös ugyanaz a régi, fehér köntös, melyet egyszer halottas diszéül varrt valamikor... Szépen azt elzárta, őrizte, hogy egyszer majd eleihez méltó ékességben hagyja el benne ezt a siralomvölgyét... Mirtus koszorút tesznek majd homlokára, szüzeknek illően... De hát megváltoztak az idők... Ime mintha a sirok nyiltak volna meg, és dali lelkes társa, a barát, feltámadt s az Ur igéit hirdeti ismét. Katicza felöltötte hát féltett fehér köntösét, hogy még egyszer szép legyen előtte mint valaha, mikor kézen fogva mentek a dicsőséges utra, katonát toborozni.

Proceszsiók jártak a piacztéren kék selyemzászlók alatt. Az ének zug a Boldogasszonyhoz:

»Magyar népedről, örökségedről

Ne felejtkezzél el, szegény magyarokról.«

A harang énekel a toronyban. Egy resz-

kető hang dicséri a Szeplőtelen: »Oh elefántcsont-torony: Mária« és sirva rebegi a búcsus: »Könyörögj érettünk.« Beteg szegény asszony morzsolja az olvasót s reszketeg ujjai között fogja a viaszkart, a viaszlábat, melyet a Szeplőtlen képére helyez, hogy szeme előtt álljon a közbenjárónak, s ne felejtse el őt.

Valami falusi banda recseg. A Tar-udvarból csikáját elvesztett ló röhög fel. Gyenge füst szállong fel az üstök alól. Tehén bög s porban uszik a bucsusok lábai alatt az országut.

Mikor Katicza a templom elé ért, szinig tele volt már a nagy hajó. Katicza az ajtó előtt állott meg. Csak a fejek erdeje látszott ki.

Katicza bátran indult be a templomba.

— Veszteg álljon — szólt ki egy durva hang, ne taszigáljon.

— Be akarok menni — szólt indulatosan.

— Nézd a keszeg maskara — mondták méltatlankodva. Hát hol fér be? Üljön egy seprűre s azon lovagoljon be.

Katicza indulatosan nézett a beszélőre, de akkor mély, recsegős, ismerős prédikáló hang szólt ki a templomból. A vén leány oda támaszkodott a templom ajtajához. Szédült volt.

A nap élesen tűzött oda. A piacon a zaj meg-megujult. Dinnyés szekereket rohantak meg, a leányok vihogtak boldogan.

Az erős szó dörgött benn a templomban. A zugásban nem lehetett érteni. Ah! mint tünnek el a semmibe az esztendők e hangra Katicza előtt. Mintha megfiatalodott volna hallatára; a keze önkénytelenül elényul, mintha egy meleg, erős kezet keresne, hogy azt megfogva, menjenek odább a felzajgott nép közé az utcára . . . lelkesíteni őket . . . a puszkagolyó elé . . . a hazáért.

Mig a barát beszélt benn, a hegyek felé fekete felhők tolakodtak. Gyenge szellő nyargalt át a völgyön, aztán egy perczig csendes, imádkozó morgás hallszik s az orgona ismét felzúg a templomban. Egy-egy kövér esőcsepp csepent a porba.

A nyitott ajtón tolakodni kezdtek ki a búcsosok. A piacz nyüzsögni kezdett, mint a megcsapkodott hangyaboly. A sátrak megteltek egy percz alatt. Az eső mind sebesebben eredt meg. A templomból taszigálták ki egymást. Csak az orgona szólt nyugodalmasan, fennen.

Amint kiürült a templom, Katicza belépett az ajtón. Nehéz szag terjengett, a tömjén is érzett még. Gyertyák lobogtak az oltárokon s a Szeplő-

telen arcza képe körül. A papok fehér karingekben vonultak be a sekrestyébe.

Katicza kábult volt. A lélekzete rövidebb lett, a szive erősen dobogott. Hát látni fogja ismét őt! Szeretett volna átmenni a templom hajóján, hogy felkeresse, de nem tudott volna megmozdulni. A falhoz szorult . . . reszketett.

Akkor a sekrestye ajtaján egy széles, kövér férfi lépett ki; lustán nézett körül s aztán megindult a hajón át. A deszkapadlat döngött lábai alatt. Széles, husos, veres arcza fénylett az izzadságtól. Puffadt orra körül a mély ránczok verejtékeztek; izzadság-gyöngyök peregtek le. Széles, bikanyakát kiszabadította a gombok közül; veres, kövér kezei nagy potrohán feküdtek keresztbe fonva. A nagy ember vonszolta, ellágyult testét az ajtó elé s a lépcsőre lépett.

Akkor megfordult egy hangra, mely nevét mondta:

»Ferencz!«

A barát megállott s merően nézett Tar Katiczára.

— Nem emlékezik reám?

— De hogy ne? — Aztán fanyarul hozzátette: Tar kisasszony ugy-e? Tán »kisasszony«

ugy-e? S él-e még? Akar tán valamit a kisasszony?

Aztán egykedvűen kinézett a suhogó esőbe s visszatért.

— Nagyon kihevültem a beszédben. Csak hallotta tán a beszédemet? Csak még érünk tán valamit? Mi? De az eső esik . . . nem jó ez a ki-melegedett embernek. S a kisasszony is gyöngén van öltözve. Féljen a hüléstől!

Ő maga pedig letörülte ismét veres orcáját; begombolta izzadtságos nyakát; zsebkendőjét a torkára facsarta s egykedvűen visszaballagott a templom hajóján. Mégis egyebet gondolt, s még egyszer visszafordult. Katicza sóváran nézett reá.

— Ebédelt a kisasszony? A gvardián szívesen látja a búcsusokat . . . Itt jól főznek . . . jó erősen . . . kissé kövéren . . . A pincze, mondhatnám, kitünő. Aztán suhog az eső.

És egyebet semmit.

Katicza lehajtott fakó arcát a melléig. Visszahanyatlott a falhoz. Felsőhajtott.

Aztán egyszerre kiegyenesedett s hirtelen megfordult, hogy fehér fodrai meglibbentek. Aztán szaporán az ajtónak indult és kisietett az esőbe. Künn szakadt a víz.

Hová? hová fusson? Halottas fehér köntöse egy percz alatt átázott s sovány testéhez tapadt.

A templom előtt egy szenes székely szekér döcögött csendesen. Katicza szólani akart neki, de érezte, hogy sikoltani fog; a torkához kapott hát, hogy elfojtsa. Csak intett a székelynek.

A tömzsi ember kaczagva nézett rá.

— Ide tetszik felülni ténsasszony? — kérdezte gonosz arczczal. Nem tanácslom, mert a szénpor bemázolja a habitusát.

Katicza hangtalanul lépett fel a felhérczre.

Vége... vége mindennek, már nem maradt semmi a világon. Még az álomnak is vége... vége van.

A szenes székely gonoszkodó arczczal megcsapkodta a lovacskákat. A szekér a köves uton nagyokat döczzent; a szénpor felszállt. A búcsusok a sátrak alól kaczagva nézték.

S aztán így emelkedtek fel a hegyen. Az eső csapkodott. A bikkesben szél szaladt át s hozzá verte kegyetlenül a lombokat a fehér, vén leány arczához. Fekete vonalak támadtak képén.

A székely megütődve nézte meg.

— Ej! édes asszonyság, ez a csuf idő beteggé teszi.

Oda se neki.

De, mert a nézése olyan dúlt volt s mert az eső szakadt, a székely kivette kék nagy, babos zsebbevalóját s ráteritette a vén leány őszülő fejére. Valami leli, mert reszket a szerencsétlen. Katicza nem is tudott róla.

A hegy aljában már mosolygott ismét az ég, illatok szállongtak a virágos mezőn. Madarak csip-pentek fel.

Aztán beértek a városba s a kis bolt ajtaja előtt állottak meg.

Katicza belépett.

— Vége . . . rebegte. Ez volt az egyetlen szó. Aztán lehullott szüzi ágyára.

A BIRTYÓKA.

Gyergyóból került közénk egy szelid, jó fiu, akit Dulbuk Vilmosnak hívtak. Szép fehér arczu, szénfekete haju, szemérmes, ábrándozó örmény legényke volt. Buzgó katolikus faluból jött, ahol a legelső ember a tisztelendő s ahol egyetlen egy ellenségtől remegnek: az ördögtől.

Nagyon jó tanuló volt, a leczkáját örökösen tudta; kívülről, belülről, betüre. A vásottságnak árnyéka se volt benne. Nem játszott velünk, hanem félrevonult a zajos mulatságoktól. Még bosszantani se lehetett, mert oly alázatos szelidséggel tért ki előlünk, hogy szégyeltünk keserüségét okozni neki. A piaristák igen szerették őt, — mi csak türtük.

A papoknak ugyancsak volt okuk reá. Mert Vilmos áhitatos, imádkozó fiu volt. Ő külön oltár elé térdelt, ha mi a padokban ültünk, ottan-ottan

taszigalódva. A bőjtöket megtartotta hüen és gyónt minduntalan, hogy rendben legyen a lelkiismeretével. Oly mértékletes volt, hogy ha valami netán izes falat került a konviktus asztalára, Vilmos szájához vitte a finom falatot, aztán felnézett az égre s letette a villáját, eltolva a tányért.

Bizonyosnak látszott, hogy pap lesz . . . de még se lett az.

Csak a női incselkedésekkel szemben volt Vilmos igen szilárd. Az édes anyjának megcsókolta a kezét, de leánytestvérének az ajakát már nem, még a bucsuzáskor sem. Az élő veszedelem a földön a nő . . . a vérforraló.

Különben, hogy valaki megkisérteni akarta volna, azt ma sem képzelem. Nagyon esetlen volt Vilmos az ő hosszudereku magyarkájában, amely ruhadarab rendeltetése szerint fekete kellett volna, hogy legyen, de nem volt az, hanem hol zölde, hol vörös. És hegyesorru csizmáit is a gyergyai mester szabta s csárdás kalapjainak párját azóta se láttam. Nagyon szegény volt a Vilmos anyja, akitől nem telt jobb holmira.

A nyolcadik iskolában Vilmos preczeptorságot kapott, ahonnan valamicskét szerezzen a nélkülözhetetlenekre.

A papok betették Vilmost egy gazdag fogadóshoz, hogy haszontalan fiacskáját tanítsa; s hogy rendbe tarthassa a vásott kölyköt, oda kellett költöznie.

Egy égetni való parázsszemű kis fruska fogadta Vilmost a korcsmáros házában:

— Maga akar tanítani minket?

Szégyenlősen felelt:

— Nem. A fiucskát fogom tanítani.

— Hát mit is tanulhatnék én, magától?

Ez az »én« egy kitanult perszóna vala. Oly apró lábacska (csoda, hogy birta!), fehér kis kezű, igen arányos testű, fekete szemű leány volt s az egész oly könnyű személyke, hogy a szárnyas madárkára emlékeztette az embert. A mesterségére nézve olyan félig házikisasszony, félig pincéernő-féle volt. Fizetést kapott, de úgy parancsolgatott, mint egy urnő. A fiucskát ő öltöztette s a vendégeket (ugy dörzsölődött hozzájuk, mint egy macska) szolgálta ki.

E kaczer perszonáról különben e történetben kevés szó lesz, óh! legyenek önök nyugodtak, szemérmes, tiszta olvasók!

— Hol lakik az a gazember kecske, aki magára ruhát szab? kérdezte Vilmostól, ha lehetetlen ma-

gyarkáját látta. A csizmáit melyik csavargótól örökölte? Így incselkedett Vilmossal; keserítve őt.

Máskor így gyötörte:

— Jó-e a lelkiismerete? mert nem mer a szemembe nézni. S ha Vilmos a földre szegezte tekintetét, félvállról odadobta: »pedig szép szemei volnának« — s azzal elszaladt. Vilmos majd elsülyedt szégyenében.

A korcsmáros kölyke egy izben eltörte a lábszárát. Ágyba került s nagyon nyögött. A fruska napközben ápolgatta a kölyköt, míg Vilmos az iskolába járt, de este, mikor vendégekkel telt meg az ivó, a leány a korcsmában sürgött-forgott, Vilmos viszont a beteg mellett imádkozott. A leány (Cziczának hívták; Katiból kényeztetve) néha felszaladt, megsimogatta a gyermek arczát s nagy frissibe megczirógatta, megveregette a Vilmos képét is.

— No nem eszem meg, nevetett a piruló leányre s azzal visszaszaladt.

Vilmos imádkozott volna tovább is, de (hiszen önök, akik fiatalok voltak, tudják) szórakozott lett e simogatásra s ahelyett, hogy tovább dicsérte volna az Urat, mind azt az egérjárásra hasonló neszt ügyelte, amilyent a Czicza csinált, míg a grádicson

föl-fölszaladt. Nagyon bájos volt, anélkül, hogy szép lett volna. Illett neki minden.

Egy ilyen este, amikor elbágyadt Vilmos az éjszakázásban, azt kérdezte tőle Czicza:

— Nem vagyok-e csinos? Mindenki dicsér — hát magának miért nem tetszem? s mért nem mondja, ha csinos vagyok? Ha matuj volna s rám se nézne, érteném. De egy ilyen csinos fiu, hogy nem néz reám? mikor pedig én akarom. Ez földühösíti az embert. Nézzen reám, hallja! Nem formás ez im az arczom? a derekam? Eh! Élhetetlen!

Tán fülemile esdekelt, tán a tücsök czirpelt, tán a sejtelmes sötét, a kerítő éj . . . ők a hibásak, a bünösök abban, hogy ez az ártatlan, szegény jó Vilmos másformájú fiu legyen, amilyenné lett — ez estétől fogva.

Mert Vilmos (mily elevenen látom még most is) ennekutána úgy elromlott a nyolcadik osztályban, hogy alig tudtak raismerni. Készületlenül jött a leczkére, s oly fáradt szempár nézett ki a sápadt fejéből egy jól megkötött lila másli fölött, hogy sirva nézne rá az anyja is . . . Csak imádkozni tudott még. A mellékoltár előtt a téli reggeli istentiszteleteken ott térdelt, törve a kezeit, leborulva a homlokát, a hideg köig hajtva, s ha mentünk a csön-

getyűszóra az iskolába, vörös volt a szeme a sirástól. A professzorok gyöngéd elnézéssel bántak vele, s mi még kevésbé bosszantottuk, bárha kegyetlen gyermekek voltunk. Mert Vilmos oly kimerült volt, mint az a cserebogár, amiből malmot szoktunk csinálni, amikor már halálra válva alig vergődött.

Tavaszból végén az írásbelieket csináltuk az az érettségire. A magyar dolgozatra ezt kellett kidolgozni, hogy: »a munka nemesít«. Vilmos tehetetlenül rágt a pennanyelét. Egy árva gondolata se volt. Vette a kalapját s kiment. A professzor rászólt. Vilmos oly esdeklően nézett rá, hogy meg-sajnáltuk.

— Nagyon fáradt vagyok — ennyit mondott...

Mert akkor reggel nagybetegen hagyta odahaza Ciczát. Nála járt az esze, amíg dolgoznia kellett volna. Mire hazaért, csak alig suttogott a tökéletlen leányzó.

— A *gyermeket* a bölcsőben el ne hagyd — tördelte, úgy felejtsen el tégedet a nagy Isten, amint te elhagyod őtet... Már végem van. De megvártalak, hogy még egyszer beszéljek veled s reád bizzam a gyermekünket.

Nagyon erőlködött. A maga akaratából élt, hogy még egyszer beszélhessen Vilmossal. Valami

száraz, határozott, parancsoló, bárha tompa hangon beszélt:

— Számon tartom a másvilágon: mit teszel a gyermekünkkel? Engemet felejts el és ő se . . ő se . . tudjon rólam. Jó. De a gyermekért te élj és érette dolgozzál. Becsületes leány legyen. Tanítsd meg imádkozni, amit én . . én . . én — honnan tudjak én?

Aztán összecsukódott a szeme, mint a déliglító kelyhe, ha a nap fénye rátüz.

Az érettségi persze kutba esett.

Hiszen a veres leányka rivalgott a bölcsőben. Mindenféle szalagok voltak a főkötyjén, és a bölcső takarója tiszta rózsaszínű selyem volt, és a pólyakötője stikkelt — de egy falat kenyérre valója sem volt. A korcsmáros temettette el és annyi sok czifra leány ment a temetésére sirva, — de a cse-csemőnek senkije se volt a világon.

Még egy-két napig ott nyávogott a korcsmárosnál, aztán egy közeli falusi parasztasszony elvitte dajkálásba. A korcsmáros fogadta. Vilmos nagyon szégyelte őt.

Még a temetésen se volt ott Vilmos, hanem a menetet messziről kísérte, hogy amint a temetőből visszatértek, a czifra leányokkal, szembe ment.

Egy kövér, nagymellü hölgy féloldalosan ránézett s hangosan így szólt a társának, Vilmosra mutatva:

— Ez a becstelen *az*, látod, *most* jött . . .

Vilmos úgy tett, mintha nem is hallotta volna, egy közönyös sétáló himbáló járásával haladt odább. De a temetőkert ajtajánál görcsös sirásba kezdett, amikor már senki se látta.

A gyermekeket minden nap meglátogatta. Hajnalban kelt föl s ment ki a közeli faluba, s mire fölbredt a város, visszatért.

A gyermek hitvány semmiség vala. Nem is sirt valami nagyon, csak nyöszörgött s álmos kis macskaszemeivel alig pislogott ki a világba, ránczos kezecskéi máslis reklijében alig mozdultak meg.

Azonban tán valaki sugta a gyermeknek — (oly száj, amelynek hangját meg se érti senki az élővilágon más a fonnyadt csecsemőn kívül) egy nap megfogta a Vilmos ujját, amint a keze a bölcsőn pihent. Megfogta érezhetően. — Vilmos igen ostobán nézett a gyermekre s mikor az ujját eleesztette, annyit dörzsölte a nadrágjához, hogy piros lett egészen. Az uton amig hazatért is, mind külön tartotta ezt az ujját a többiektől s a levegőbe beszélt a senkinek, ériélmetlenül, mint egy bolond.

— Nem hagylak el . . . nem, nem. Mintha

vásárt csapott volna velem. Kezet adott. Gilt. Áll a vásár. Én megtartom.

Az a kis diák, aki még soha semmit se akart, szegődést így csinált a névtelen csecsemővel s valami egészen szokatlan melegség melegítette meg. Férfiasabbnak, erősebbnek érezte magát. A gyermek megfogta az ujját! . . . Nincs kihez támaszkodjék? Jó! Ne félj! Dulbuk Vilmos nem hagy el tégedet.

Az anyjára némi tartózkodással gondolt, azt hiszem, egy kissé félt tőle. Önkéntelenül meghajolt előtte. S bárha majd megfuladt a gyönyörben, ha köntösének fodrához ért is, nem vágyott utána, ha nem látta. De a gyermek, más . . . A szivét kitérta előtte. A csecsemőre gondolt; akármit csinált, róla álmodozott; a nyöszörgését, őt hallja. Egy élő lélek . . . meleg kis test, félénk, fátyolozott apró szemek, száj, mely édes szóval fogja *őt* hívni . . . Ah! nincs hozzá fogható kincs több e földi világon.

Bátran érte nekiment Vilmos az életnek. Neki buzdult: vivni érte bármi veszedelemmel szemben. A legalacsonyabb munka érette könnyű és kedves. Érette törődni, nőni érette: — a gyermekért, ki erővel megfogta az ujját. Nem hagyja el!

Vilmos megkopogtatott érte minden ajtót.

Czégeket festett külvárosi boltosoknak ; egész éjszakákon át másolt a prókátoroknak és leveleket irt a szerelmes cselédeknek virágos levélpapírosokra,

Akkor a Sors meglátta ezt a verejtékező fickót . . . meglátta és rácsapott.

Egy hajnalban, amint kifutott Vilmos a falucskára, hogy megsimogassa a gyermek vézna arczocskáját, a gyermek fel se pillantott s ránczos kezecskéje tehetetlenül csüngött le a párnáról.

— Oda van, mondta a dajka.

— Oda? . . . Mit mond?

Reácsapott s felrázta. A gyermek fáradtan felpislantott, lehunyta szemeinek hitvány takaróját, amely olyan volt, mint egy füleléd rózsaszírom.

— Mit akarsz? mit? kiáltott reá.

— Megöli őt . . .

A gyermek tehetetlenül pihegett, hang nélkül tátotta a száját, mint egy verébfióka, amelyet a fészkből valami rossz gyerek kivert a rögös földre.

Akkor ott ült mel'ette Vilmos egy harapás, egy ital viz nélkül estig. Hogy meghidegedett az apróság, hazamenve az uton az erdőben, amint felszökkent nagyfényesen a csillag, felfenyegedett az égre:

— Te kegyetlen, rettenetes, én megtagadlak ott fenn, ki trónolsz. Hát kellett-e neked ez ártatlan?

Irigyelted tőlem? Te borzasztó. És itt hagysz engemet már egyedül, egyes-egyedül... Jaj.

És öklét rázva, ordított mint egy farkas, amelyen halálos sebet vert a golyó.

Sötétben, amint haza ért, a régi gazdájának a korcsmájában hangosan énekeltek. Vilmos betért. Berugta az ajtót keményen s lecsapta magát egy asztal mellé... Az öklére hajtotta a fejét és ivott.

Másnap is oda tért. És így tett azután is. Egy hét múlva megcsókolta a cigányokat és énekelte a muzsikájuk után. Ha hozzászólt valaki, parasztoskodott. Szemtelen, kötekedő lett s valami verekedésbe elegyedve egyszer, a városszolgák bevitték a tömlöczbe.

Aztán ezt az életet nagyon megszokta.

Ki se szokott belőle soha...

*

Birtyókának hívják nálunk azt a tökéletlen szilvát, amelyet valami nagy nyavalya bántott bingyó korában s megsárgulva, összetöpörödve hull le... Olyan a formája, amilyen a szilva... van magva, formája, de kicsinek marad és kicsi, izetlen, rossz.

Igy hullott le Dulbuk Vilmos, mint a birtyóka.

ELKÉSETT.

Mimi néni soha se volt szép, de mégis annyit sikert aratott, a mennyit csak akart. Ügyes, kívánatos volt. Kissé darabos az arcza, húsos az ajaka, a szemei nagyok; de a bálban, a nyers női test-tárlaton feltűnést keltett a karjaival, mellével, vállaival. Melegség, szilajság áradt belőle; ingerlő alattomosággal tudott mosolyogni, s ha kaczagott, rebegtek az orrczimpái. Hangosan beszélt, szélesen gesztikulált s erősen lépett. De érdekesen tudott suttogni s ha tánczolt, repült, mint a madár.

Az ura sokkal öregebb volt mint ő: a becsületes, jámbor Gergely bácsi. Mily jó és csendességszerető volt! A feleségét csodálta. Így szólt hozzá: »Enni való vagy!« ha szépen felpiperézte magát, mikor az utczára készült, kedvtelve

ugy csettintett, mintha egy kövér bárány farktő darabot vinne a szájához. Ő sohase haragudott; gyomrával, lelkiismeretével rendben volt s ezek mián igen nehéz s lusta lett. Pipált, kontemplált, szunyókált, sokat imádkozott, így töltve a napokat.

Szerette, ha a felesége társaságot gyűjtött, hogy a tökéletessége annál inkább kitűnjék. Mimi válogatott formátlan fehérnépekkel barátkozott, az igaz. Trónolt közöttük s büszkélkedhetett vele a bácsi. Ilyenkor sok édességeket ettek uzsonára, a miket a bácsi felettébb kedvelt. Ideális finom vacsorákat ettek, ha valami előkelő vendég látogatta Mimit. Ilyenkor a kapu előtt sétifikált Gergely bácsi, hogy elhessegtesse a netán alacsonyabb állású vendégeket. »Ne menjünk be — így szólt, — mert a báró ur mulat a feleségemmel; ne zavarjuk őtet!« Mikor teljesen besötétedett, persze behívták a vacsorára Gergely bácsit s jól lakoztak.

Egy bálban (mily bódító volt Mimi! nagy rózsával hullámos erős fekete hajában, mályvaszin selyem köntösbe beleszorítva pompás testét) ismerkedtek meg Bekével a finánczczal. Ez urat akkoriban tették át hozzánk s nagy kedveltségre tett szert hamarosan e gavallérfajta, vadász, tánczoló, jó mulató ember. A haja már gyérecske volt, de még

hajlós a dereka s a dreisrittet nagyszerűen tánczolta. »Lefestetni való vagytok«, így kedveskedett Gergely bácsi a feleségének. Ők többnyire egymással is tánczoltak, a publikum pedig megtapsolta őket.

Hamarosan összebarátkoztak. Nagyon illettek egymáshoz. Nap nap után együtt töltötték az estéket.

Igazi jó pajtások lettek s Gergely bácsit mindketten kényeztették. Megfogták a kezeit két-felől s szentírásnak vették, a mit mondott. A jó vacsorákon figyelemmel őt traktálták, a legzsirosabb falatokat az ő tanyérára rakva. Igaz, Mimi egyebekben kissé megszorította a háztartást, mert több költséget igényelt a kedves új barátság, de ha jött Beke, az asztalon volt mindaz, mi szemnek, szájnak kedves vala s ilyenkor Gergely bácsit mindig odahívták. Tehát a bácsi igen örvendett a kedves vendégnek, sőt ha netán egy-két napig kimaradt (tisztá rut önzésből), fölkereste: »Elkerült minket barátom uram, igen nélkülöztük.« És ekkor Beke ott töltötte az estét. Mimi megölelte a Gergely bácsi fejét a kedvességeért, s oly megalégedetten turbékoltak Bekével egy szögeletben, hogy azt öröm volt látni. És természetesen nagyon fiuom vacsorát ettek.

Eleinte persze nálunk mindenféle gonoszsgo-

kat gondoltak e barátságról (tán mondtak is), de később megszokták. Ám a bácsit, e jó embert, nem bántották. Soha sem szóval, sem tekintettel nem kedvetlenítették, sőt némi megkülönböztető gyöngédséggel bántak vele.

Az évelődés oktalanság lett volna is. Mimi is jól tudta: mi illik, mi nem, Gergely sem engedné, hogy botránkoztassa a világot. Még a séta-térre se mentek magukra. Mindig velük volt Csókné, a szóttalan, sovány gazdag özvegy, a Mimi testi-lelki jó barátnéja; ők hárman jártak elül s hátul ballagott a bácsi, nagyon szép társaságot alkotva. Mimi kedves modora bearanyozta természetesen. Csak a rossz akarat találhatott valami kifogásolni valót.

A következő tavaszon azonban némi egyenetlenség furakodott a kis társaság közé. Csókné el-elmaradozott tőlük. Beke is többször kivonta magát a társaságból olyankor, ha Csókné is távol volt. Ennek okát Gergely bácsi semmiképen sem tudta kieszelni. Kis viták támadtak Mimi és Beke között. Mimi boszusabb lett, s szóttlanul megült tünődve egy helyben, sőt türelmetlen lett Gergely bácsival. Akárhol volt, utban állott; ha szótt, alkalmatlan időben szótt. »Valami hibát találsz

bennem?» kezdte kedvetlenül. »Az ördög veszi észre magát?» így felelt Mimi. Az ördög! Nem jó az Isten ellenfelének ajánlgatni egy kegyes lelket.

Az, hogy »magázta« Mimi, már rossz jel. Ha kedves volt, tegezte a bácsit, Beke napokig is el-el maradt, s Mimi barátnéja, a sovány Csókné mindenféle szalagokkal, dudorokkal felpiperézve elkocsikázott az ablakuk előtt (ily czifrán még csufabb volt) a nélkül, hogy benézett volna a barátnéjához.

— Az almásszürkék — ennyit szólt Gergely bácsi — a bonyhádi ménesből valók.

Mimi mit se felelt. Később Gergely bácsi, füzvén a beszédet, így zavarta meg a csendet:

— A kocsi Hilberttől való; legalább 800 pengőt adott érte.

Ez ártatlan szókra elkeseredett arczczal elfordult Mimi néni s két kövér csepp bugygyant ki a szemhéja alól.

A bácsi meglátta s elfacsarodott a szive e látványra. Hozzáment s gyöngéden megérintette a Mimi kezét.

— Akarod, hogy kocsit szerezzünk?

Mimi haragosan elkapta a kezét s kitört.

— Mi kell már nekem e világon! Aztán sirva tette utána: S milyen lenne is az a kocsi?

Letörülte a könyeit s valamikor alkonyatkor ennyit szólt:

— Mi igen szegények vagyunk ahhoz.

Még mindig a kocsin járt az esze. Gergely bácsi megnyugodva így felelt:

— Az igaz. De miért haragszik reám, kedvesem?

Ilyen kedvetlen jelenetek folytak le közöttük. Azelőtt hirből se ismertek effélét. Gergely bácsi sulyosokat sóhajtott s a templomba ballagott. Egyszer a financz tisztet találta az uton:

— Valami bánata van Miminek.

— Valóban? kérdezte Beke. Nagyon sajnálnám.

Gergely bácsi részvétlennek találta e feleletet s rosszul esett neki. Mily jó vacsorákat evett végig pedig a háládatlan. Mégis kibékült vele, mert este akkor náluk volt s igen örvendtek egymásnak.

Vacsora közben nagyon fölpezsdült a bácsi, s filozofálni kezdett. Az egész világot boldognak szerette volna látni. Egyszer váratlanul rontott Bekére:

— Meg kell házasodni barátom uramnak. Egyedül bolyongni az életet — hát élet ez? Kutya

élet. Van-e szebb dolog, ha az embernek van csöndes otthona, jól fűtött szobája télen, hűs szobája nyáron, jó felesége s egyéb ilyenfélék.

Beke bölcsnek ítélte Gergely bácsit: »Ez igaz, igaz« mondta mohón. Mimi néni mélyen, sötétén megnézte a tisztet, hogy bele lásson, s hevesen ellene mondott.

— Hát nem vagyok-e én boldog? szavalta lelkesen a bácsi. Mi? Hát cserélnék egy királylyal...?

Beke tréfára fordította a beszédet.

— Hát mit tegyen az ember, ha már ezt az egy hölgyet elvette a bátyám?

És érzelmesen rebegve sóhajtott. Arra elhallgattak úgy, hogy csak későre melegedtek a beszélgetésbe. Jól belehaladtak az éjbe, mikor elváltak.

— Én hívtam ide a barátunkat, mondta Mimi-nek reggel.

— Hát nem magától keresett föl minket?

Ez estével elmúltak a nyugodalmass napok.

Gergely valamiért alkalmatlan lett, utbanálló lett Mimi előtt. Ezt éreztette is vele. Mit sem tehetett a bácsi, hogy balul ne essék ki. Miért vajjon? Ő, a megelégedett, jó lelkiismeretű ember szorongva érezte, hogy valami fojtós levegő nehezedett a ház tájékára. Csak nem Beke bősitette

föl Mimit a bácsira? De miért tenné Istenem! A bácsi busult. Jó igyekezetét visszautasították. Az étvágya egészen elveszett. S az imádságban szórakozott lett, »uh« kiáltott föl s keresztet vetett, hogy elűzze az ördögöt. Erőltetett tréfáit meg sem mosolyogta Mimi s ha egy cserép virágot vagy valami piperefélét hozott, alig nézte meg.

Egyszer a Csokné drága kocsijában Bekét látta meg Mimi s így sziszegett:

— A szemtelen.

Aztán a bácsihoz fordult élesen:

— Maga ajánlgatta neki, hogy házasodjék meg. Még megfogadja a maga szavait. Van valami proviziója ebben az üzletben?

— Rosszul tettem? kérdezte szeliden.

Azon napon emésztette Mimi a jámbor férfit. Prófétának nevezte, ki jövendöl előre; aztán számárnak csufolta. A szuszogása is izgatta a vacsorán, s fölkelt az asztaltól. »Vén létére áll be kerítőnek? Nem szégyenli?« A bácsi szájából kifordult a falat. Akkor rákiáltott:

— Egyék, igyék ... ugy se egyébre való. Aztán a kés nyikorgására felsikoltott. Így gyötörte a szegény bácsit.

— Valamivel megbántottalak? rebegette aggo-

dalmaskodva s melléje ment. Az asszony haragosan felugrott s bezárkózott a szobájába.

A tavasz nagy lucskot hozott. Az ibolya színtelen, bágyadt s illattalan lett. A napot csak vendégül tisztelhatték egyszer-máskor. Husvét másodnapján a prédikáció végén a templomban kihirdették Bekét a sovány özvegygel.

Ah, mily rosszkedvű ebéd volt azon szent ünnepen! Gergely bácsi nem mert előállni a hírrel Miminek. Nem tudta, hogy miért kell azt eltitkolni? de nem volt bátorsága hozzá. Érezte, hogy felháborítaná Mimit. Kissé fojtogatta a torkát az egész dolog, de elnyomta a rossz érzését.

Mert ő mindig a nyugalmat szerette. Ha csak pletykát mondott neki valaki, így szólt: »Ne hidd a csuf történetet, a mi nem is igaz.« »De láttam« felelte a hirthozó. »A szemed csalt meg tégedet, szegény«.

Az ünnep harmadik napján viszont kihirdették Bekét. Mimi nem ment ki az ebédhez.

— Valaki megmondta neki, morogta busan a bácsi s leverten lógatta nagy fejét. Annyi dologtalan fecsegő van a világon.

Mert délután se jött ki a szobájából (előbb kopogtatva szépen), be akart menni. Azonban be

volt zárva. Ez okon leült az ajtó előtt s mindenféle együgyü szavakkal kérezkedett be. Az óra csuful ketyegett a csendességben, az eső zuhogott kinn. Azon helyben elaludt csendesesen a szintelen egyhangu zakatolásra, fejét az ajtóféltre támasztva.

Estére kilépett Mimi. Valósággal meg volt vénülve. A szeme s az ajaka ki volt dagadva. Egy puha hálókabátban, csoszogóval a lábán lépett ki. Az arczszíne egészen fakó volt.

— A fejem fáj... így szólt törődötten.

— Mert üres a gyomrod, szivem, azért fáj a fejed.

Mimi leroskadt a diványra.

— Valami rossz hirt halottál? kérdezte későn.

Mimi úgy tett, mintha nem is hallotta volna.

Tehát csendesesen megismételte:

— Valaki rossz hirt hozott neked?

— Ki hozzon?

— Valaki megháborította a nyugalmadat.

Akkor minden ok nélkül kitört Mimi.

— Kémelesz engemet? Mit halljak? Miféle hírről beszélsz nekem, a mivel megháborított volna valaki? Miért kérded?

Aztán neki keseredve hangosan reá kiáltott:

— Kémelesz engemet? Szeretőim vannak?

Azokért busulok? Hol vannak? Add ide őket hamar. Melletted nélkülözöm a szeretőket. Mi után tapogatózol?

S fölemelkedett s a bácsi elé toppant.

— Mert rabod vagyok, ugy-e. Zárj be, hogy ne lássak senkit, ne halljak semmit. Ugyis tömlöczbe tartasz, a honnan nincsen menekedés. Megvettél az oltár előtt. Mert szegény voltam. Hát őrzöl . . .

— Nem lelkem, nem, én lelkem! — dadogta ijedten a bácsi.

— Mondd még egyszer a szemembe. Csapj el, ha meguntál. Már nem is kellek senkinek, ne félj. A fiatalságom elhervadt melletted, már dobj ki a szemétre. Nem kellek senkinek se, ne félj.

S efféle oktalan beszédek között úgy zokogott, hogy kövér teste hintázott bele. Kapkodott a levegő után, aztán az oldalához szoritotta mind a két kezét. A görcs meggörbitette harczrakészen fölágaskodott termetét.

A bácsi lehajtotta a fejét a káromlásra. Mintha vihar zugna át őszbe borult feje fölött, összehuzódott ijedtében.

A nehéz csendet későn beteges panaszos hang szakítá meg:

— Nem is hirdetik ki többet. Dispenzációt

kaptak s holnap esküsznek. Az Isten nincsen az égben.

Gergely bácsi a sötétben keresztet vetett s rebegve mondta:

— Isten van az égben.

Ez nem úgy hangzott, mintha vallaná az ő Urát, de mintha az Igazságtevőt hívná.

Többet nem is szóltak azon este. Nem is tudott volna az ő párjához közeledni. A feje zugott. Keserü izzel telt meg a szája s a melegség kiütött az egész testén. A kezeit dörzsölte a nadrágjához. Meg volt zavarodva. Hát ő utban volt örökké? Ő tömlöctartó volt?

Miért mérte rá ezt az Ég? A fején ezer emlék száguldott át... Legénykorában dévajkodott a paraszt fehérnépekkel, megcsipkedve őket... A boltjában megcsalt egy kelengyét vásárló menyasszonyt. Visszaadta neki... Részegeskedett a vásárokon... A gyónószékben elhazudta a csufabb büneit... A lakodalma, ah, mily szépséges volt... Mint a tiszta harmat, oly üditő és ragyogó volt a fényes szemü Mimi... Akkor gögös volt rá... Egyszer nagypénteken bünös vágygyal csókolgatta meg patyolat testét... Mint irigyelték tőle...

Mily gyönyörű volt mályvaszinű köntösében, az anyja igaz gyöngyeivel kövér nyakán . . .

Megtörölte a homlokát és lenyelte az epeizet a szájában.

Valami nehéz káromkodás fakadt ki az ajakán. Mindenféle haszontalansággal telt meg az agya. Összevissza semmi szó; ételek ize; kis gyermekkorából való, kereszt előtt mondott imádságok; piczkázó versikék nagy elevenséggel, világossággal keltek föl az agyában s úgy jártak-keltek összevissza a fülében s a szeme előtt, mintha apró villám-lások játszadoznának feje fölött. Aztán valamikor elhomályosodott mindez benne s reggel felé leejtette a karjait s lecsuszott csendesen a székéről.

Valaki az ágyába fektette. Ő azt mind tudta. Valamit mondott Gergely bácsi. Azt nem értették meg. Azt ő ismételte; még sem értették meg. Tíz-szer kiabálta el. Még sem értették meg. Ezt akarta megkérdezni: »Nem értetek engemet?« Mind csodálkozva néztek reá. Azután belefáradt a küzködésbe, megadta magát csöndesen.

Ama napon esküdt Beke, a fináncz, a keszeg Csóknéval. S lásd! e napon csak úgy fölült az égboltra nagy nyájasan a nap, mint máskor.

A doktor megfogta a kezeit. A bácsi elma-

gyarázta neki az egész dolgot: »Sehol sem fáj, higgye el neki! csak fáradt egy kissé.« Habarta, habarta sokszor egymásután, de ki értse meg őt!

Valamikor délfelé járt az idő. Annyian voltak a szobában. Kiabált, hogy hagyják magára. Tán nem is volt más bent, csak Mimi asszony magában.

... Akkor érkeztek bizonyosan a templomba a vőlegény s a menyasszony. A kezüket összekötözte a pap a stolával, s arany karikák koppantak meg ez ezüst tálczán.

És Mimi asszony az arcát hozzá szoritotta az öreg ember kifényesedett homlokához és mintha így szólna:

— Ne menj el, te jó, ne hagyj el te türelmes, áldott jó ember engemet egyes-egyedül ezen a világon. Mit csináljak most már, ha meghalsz? A mig másé lehettem volna, hozzád fűzött a sors; mikor elengednél, nem lehetek a másá.

Mindezt tán mondta, tán meghallotta a bácsi, vagy tán ugyanazon gondolat suhin'otta meg mindkettejüket egy időben, — mert Gergely bácsi felszegezte merőn a szemét az ég felé, mintha feleletet mondana a feleségének.

»A SZIGETVÁRI VÉRTANUK.«

A terménytárlat igen dús volt abban az esztendőben, kivált a kerti vetemények pompásan fejlődtek. A paradicsomról egyenesen verset lehetett volna írni; a káposzta pedig oly tömött, fehér és hatalmas volt, hogy az ember nyersen szeretett volna beleharapni. Retket, céklát annyit küldtek a szászok, hogy garmadába kellett a földre helyezni. A körte, alma tányérokban mosolyogtak az asztalokon s a rózsaszinnel belehelt hamvas őszi barack versenyezett szép lánykák orcájával. Néhány kertész rózsafákat küldött, illatos, szépséges virágot, megtöltve a terem egyik szegletét. A másik szegletbe a védőasszony emelvénye mellett annyi nagylevelű rongyos filodendromot állítottak, hogy pompás sátrat alkotott fölötte.

Ebben az esztendőben néhány festmény is

emelte a tárlatot. Mükedvelő kisasszonyok küldtek csendélet-képeket, görögdinnyével, czukorpikszissel s efajta holmiktól összeállítva.

A főhelyen egy történelmi kép lógott, mely a szigetvári vértanúk kirohanását ábrázolta. E kép helyi vonatkozásúnak volt mondható. A művész ugyanis ide való polgárok arcát festette a hősök testére. Jól meg lehetett ismerni a jól táplált mézáróst, a mint karddal a kezében rohant ki a vár kapuján. A két kapitány: a tüzoltóparancsnok és a »zöld kutya« iparkodtak a tar pogányra. A törökök sem voltak valami vedlett nép. Egy ádáz béget a végrehajtó ábrázolt, s a basa lófarkát a szabó czéhmester lobogtatta. A kapuból kiomló hősök mögött ide való egészséges szépségek jöttek át-szellemült arczokkal.

A tárlat látogatói csak egy-egy oldalvást való tekintettel mentek el a kép mellett, jóakaró mosollyal. Tréfának megjárja.

Nagy zaj, zavar volt. Az egyik teremben buffet volt, ott diszkrétül kocczintottak, a rendező bizottságért és a saját egészségükért lelkesen, s a jó célért.

A közönség késő délután gyült meg erősen. Akkor jött a polgármester: gyöngye vérszegény sápa-

padt leányával Ellával; a patikárius e tekintélyes hatalmas testü férfiu; a tanácsosok s minden fajta igazgatók.

A védőasszony leereszkedőleg fogadta a polgármester bókolását, a közönség pedig sováron szivta be az elismerő szókat.

Pompás illat lengett. A rendező két fehér-rózsabimbót nyujtott át a polgármester leányának. Igen megilletődött volt a hangulat az ünnepies perczen. Kezeket szorongattak s megmelegedtek az arczok.

A mint körüljártak a teremben, a patikárius a tömegben egy hangos »ah«-t mondott. Ő ugyan a tárlat egyik rendezője volt, de ugy látta helyesnek, hogy a »Szigetvári vértanuk« képe előtt egy csodálkozó igét ejtsen ki most. A müértő föllekesedése volt ez. Minden szem feléje fordult.

»Ah!« Mindenek a derék férfiuval nyomultak a nagy kép felé. A polgármester is figyelmes lett.

— E kép igen szép, így szólt. Ekkor mindenki észrevette a festményt. Mindenki megösmerte a hősöket. Csakhogy meg nem szólaltak magyarok és törökök egyképen. Egész tolongás támadt a kép előtt. A buffetből is kiszálingáltak az ivók.

— Nagyon szép, mondta mindenki. A hől-

gyek előre mentek, hogy jobban lássák. A patikárius két ujját karikába fogva kedvtelve szólt:

— A levegő nagyszerű.

— A hűség . . . mondták mások.

— A hűség másodrangu ; a hangulat a lényeges.

Valaki hibát talál egy lóban. A patikárius kicsinylőleg nézte meg.

— Az eleven élet az, a mi leköti a műértőt.

És magyarázni kezdett arról, a mi a képet képpé teszi.

— A ráma is helyi munka, — mondta valaki.

A polgármester fölmelegedve így szólt hangosabban :

— Ki festette e művet?

Az érdeklődés tetőpontra emelkedett. A patikárius a helyzet magaslatán állott. A hirtelen beállt csendben, az asztalok mellett lézengő népek lábujjhegyen közeledtek a csoporthoz.

— Spaller Károly, kiáltott hívólag valaki s tiz más hang követte: »Spaller, Spaller.« Mindenki kutatva nézett körül a terem zugaiban. »Spaller, Spaller.« A művész nevét mindenki ismerte. A közönségnek nagylelkű és elismerő kedve kerekedett. »Spaller, Spaller« némelyek utána szaladtak. Valaki az előszobából egy nyurga sovány legénykét hozott be.

— Éljen, kiáltott.

Erre mindenki éljenzett. A legényke felpirult a homlokáig. Igen esetlen volt. A fekete ruha csak úgy lógott rajta. Utat nyitottak neki a képéig. Némelyek gyöngéden megérintették s meleg, beczegető igék keltek halkán az ajkakon. A polgármester megütögette a legényke szük vállát:

— Kedves barátom, így szólt elváltoztatott öblös torokhangon, az elismerés pálmáját nyujtom magam és városom nevében. Müve valóban meglepő s a ki dicsőséget hoz városomra, az mindnyájunk barátja.

Valaki ismétéljént kiáltott. A terem visszazengte.

Az ünnepelt hangtalan szókat rebegett. Mindenki meg volt hatva. A kis Ella átnyujtotta a két rózsza bimbaját. Arcza kipirult s a szeme ragyogott. Erre némelyek tapsoltak.

Akkor a beszélgetés általános lett. A képen szereplő férfiakról mindenki tudott valamit. A hősöket csak per Marczi, Laczi s Jóska emlegették. »Pistának derogált, hogy csak bégnek fesse Spaller«, »Geczi csak úgy egyezett bele a lefestésbe, ha az orrát egyenesebbre szabja«, »a plébánus egyszerűen megtiltotta, hogy őt francziskanus csuhába öltöztesse.«

Maga Spaller megzavarva, megilletődve mosolygott minden oldalra. A polgármester leereszkedőleg állott szóba a festővel. Kikérdezte, hol tanult? Mi a célja? Hol telepedik le? Asztalos legényről szólt (a Spaller apja is asztalos), ki világhirt szerzett az ecsetével; sőt királyról, ki a festő pemzlijét vette föl a földről. A művészet nagy, mindenható.

A patikárius, érezve, hogy ismét háttérbe szorul, egy nagy gondolattal lépett elé hát:

— Magyar ember áldomást ül, ha ünnepel. Azt indítványozom, vonuljunk a buffetbe, hogy derék barátunk egészségére kocczinthassunk . . .

Ezt mindenki helyeselte. A polgármester karonfogta Spallert s előre ment. A publikum követte. A kis Ellát ültették a művész mellé. Asztalfőn a védő asszony s a polgármester foglaltak helyet. Az alkonyat aranyos fénye himbált a füstös levegőn még, de azért felgyújtották a sápadt lángu gyergyákat. A tárlat jóformán kiürült.

A kis Ella ártatlanul kérdezte.

— Nagyon nehéz festeni?

Spaller halkán mondta.

— Könnyűség és gyönyörűség, ha egy bájos arcot fest le az ember.

A feleletet igen vonatkozás-teljesnek találta, s az arcza elpirult. A kis leánynak tetszett, hogy hal-kan beszélgethet az ünnepelttel.

A patikárius tosztot mondott az élet legutolsó határáig éltetve »tisztelt barátját.« Mindenki koczcintott és mohón ittak.

Spaller csak ekkor nyitotta ki összeszorított markát s a két, a melegben megáporodott rózsabimbót érzékeny tekintettel megnézve, a gomblyukába tűzte s vakmerően kérdezte Ellától:

— Nem engedné meg, hogy lefessek?

A védőasszony maga nyújtott át Spallernek egy igen szép baraczkot. A festő megrészege-
dedve a dicsőségtől, felajánlta a gyümölcsöt a polgármester leányának.

~~Emma~~ mosolyogva vette át és eltette.

Ekkor cigányzene csengett fel. Kinn a terem-
ben ünnep kezdődött. A díjakat kellett ez időben kiosztani. A védőasszony asztalt bontott s nagy zugással vonultak mind ki. A polgármester karon fogta a leányát. A patikárius a tanácsosokkal valami rendkívül nagy sütőtök csodálatába merültek. Az iparosok az urak után nyomultak, csak egy pár idősebb asszonyság maradt a festő mellett,

csöndesen tudakozódva, »mit mondott Ella?« mit a polgármester?

A csendes tóba vetett kötől felcsapódó vizhullám így simul el, mind nagyobb, de lágyabb karikákat csinálva a nyugalmas part felé haladva.

*

A következő nap csak olyan szürke volt, mint más nap. Szekerek döcögtek, perezesek sipoltak, cselédnépek vihogtak a kut mellett.

A Spaller ágya mellett két rózsabimbó halódott egy csorba pohárban. A tánczó napfény incelkedett vele. Behunyta a szemét Spaller és látott; a szinehagyott paplan alá bujt és hallott. Okvetetlenül történni fog, valami rendkívüli. Nem tudta, hogy: mi? De valami.

Uj élet virradt rá. Rózsaszínü körülötte az egész világ. A vére szilajul keringett az ereiben. Mi fog történni? Egyszerre ismert ember lett. Észre sem vették eddig. Vége annak. Mindeneknek tudnia kell, hogy Spaller van.

A kis Ella arcza vele szárnyalt a testetlen álmokkal. Nedves, fénylő szemekkel nézett az Ella rózsabimbóira.

Spaller egy fotografus mellett tanult. Egy

nagyralátó fotografus mellett, a ki mindig »alkott« valahányszor a gép elé ültetett valakit s nagyra volt a mesterségével. Teméntelen sokat kinlódott Spaller. Észre sem vették. Az a »Szigetvári vértanuk« isteni gondolat volt.

Fölkelt és nagy gonddal öltözködött föl.

Az utcán részvétlenül mentek el mellette az emberek. Tán nem voltak ott az este a tárlaton.

Spaller csendesen, bizonyos méltósággal ment a piacra. Némi tartózkodással köszönt az ajtóba álló kereskedőknek. Ah! csak úgy fogadták, mint egyébkor. Egy hüvös biccentéssel. Bizonyosan ezek sem voltak ott tegnap.

Spaller beleegyeledett a kofasorba. Szerette volna, ha azt hiszik róla, hogy tanulmányoz, a hogy a festők szokták. Egy tejfölös oláh meglökte Spallert a dulakodásban. »Hol a szemed?« — kérdezte a paraszt. Igen bántotta. Ez természetesen nem volt a tárlaton.

A nagy piac közepén savanyu arczu gazdag emberek végezték a rendes reggeli sétájukat. Ezek már láthatták a »Szigetvári vértanukat.« Az egymást unó, rossz gyomru emberek szótlánul balagtak.

Spaller nagy készséggel köszönt feléjük. Az

egyik intett, a többi helyett is, csak királyi hüvös-séggel. Ők sem voltak a tárlaton?

A Spaller szive összeszorult. Igen kellemetlenül érezte magát. A szája ize egészen keserű lett. Megalázottnak érezte magát.

A piacz végéről a patikárius hatalmas alakja közeledett feléje, Spaller egyenesen szembe ment. Ez művelt műértő. A nyájas mosolygó férfiú bizalmasan rázta feléje a kezét.

— Csak bátran, fiatal ember . . . Csak előre, barátom . . . Orvendek . . .

S aztán sietve otthagya s a gazdag unatkozókhoz csatlakozott.

Spaller valósággal egyes-egyedül maradt és soha sem érezte inkább a magány súlyát annyi ember között. A jövő-menőknek mind dolguk volt, csak egy tekintetük sem maradt a Spaller részére. Adtak, vettek, siettek, lármáztak; mi közük Istenem! a »Szigetvári vértanuk«-hoz.

Már oszladozni kezdett a reggeli vásár, mikor a polgármester jött le a piaczra. A leányát vezette a karján.

Spallernek a kedvetlensége egyszerre elmult. A sápadt előkelő leány láttára édes melegség szaladt át a testén. Ime! Mindjárt megváltozik min-

den. A rózsabimbók illata megelevenedett az emlékezetében. Ah! semmi sincs a természetben, gyönyörűségben, bájosságban mása a leányarcznak . . .

A polgármester nyugodt uri lépéssel haladt. Az emberek mindenfelől köszöntötték. Barátsággal viszonozta.

Spaller utána haladt. Sebesen menjen-e el mellettük? gyorsan köszöntse? vagy csendesen ballagva? Tán meg is szólítják. Így tesz. Azonban izgatottságán nem tudott uralkodni. Rohanva haladt el a polgármester mellett. A polgármester gépiesen vette le a kalapját köszönve. A kis Ella tán meg se látta. Másfelé nézett.

A szegeletig mind gyorsabban haladt, úgy, hogy szinte futásba eredt.

Ott megfordult. Nagy elhatározás támadt benne. Visszatér, és megszólítja Ellát . . . Nem is látott senkit a piacon; minden tagjában reszketett és halálos sáppadtság ömlött el arcán.

Alig bírta a lába, a mint közeledett a polgármester felé. Szerencséjére senkivel sem beszélt.

Spaller egész közel ért s megállott.

Köszönni akart. Csak valami rekedt dadogás fakadt fel a torkából.

A polgármester, mintha kútatna az emlékezetében, egy percz múlva szivesen mondta:

— Ah! Tudom, Spaller. A festő? nemde? Valami kért valója van barátom? A hivatalos órák 9 órakor kezdődik. Szivesen látom barátom, ha valamiben szolgálatára lehetek.

Ella egy összegabalyodott csipkén babrált a mellén. Barátságosan nézett a fiatalemberre.

Aztán csendesen tovább mentek.

Spaller kábult volt, mintha megütötte volna valaki. Aztán megindult ellenkező irányba és a szeme könnyel telt meg.

AZ ÉDES ANYA.

Anna-Máriának utolsó gyermeke volt a fia: Pista. A többi elment a szükmellü apja után.

Pista igen csinos, gavalléros fiu lett. Mindenki szerette. Lágý bariton hangja volt: az arczsine sápadt s kék szemeknek nézése méla. Az asszonyok nagyban kényeztették. Szenvedélyes udvarló s élet-halálra czimbora volt.

Az anyja imádta. Az ő kedves halottaiból egy-egy vonás elevenedett meg benne. Sugár termete, kicsapongó kedve, énekes szája az urára emlékeztette; kaczagása, epedő, álmatag tekintete a nagy leányára. Multjának minden öröme ujult meg benne s jövőjében volt minden reménysége.

Pista az ő sötétszinü baritonjával egy könnyüvérü kis színésznőcskéi szerzett magának, akit

Pepinek hívták. Ez léha, aranyos baba volt, aki az életet nagy bálteremnek nézte, ahol állandóan tra-la, tra-la ugrálni kell. Gyönyörű nyaka volt s viselte azt fedetlenül, meg a karjait; a szoknyái pedig úgy röpültek a lábacskaik körül, mint a pillangók. Szőke, de oly bolondos, lobogó, szenvedélyes volt, mint ha barna lett volna. Pepi, hogy összerült Pistával, a léha pár dudorászott természetesen eleget, minthogy a hangjuk nagyon összetalált. Valami bús nótát fujtak legtöbbször, igen érzelmesen az »ingadozó nádról«, mely akkorácska volt, mint egy könnyű sóhajtás, de oly szépen énekeltek, hogy az ablakuk alatt megállottak az ácsorgók s nagy lélekzetet vettek, mielőtt tovább balagtak volna.

Sőt többen belül is kerültek a szobába, előbb a jóbarátok, később az ismerősök is, hogy jobban hallgassák őket, és este és éjjel énekeltek ott, mulattak s erős borokat ittak.

Pista, így elfoglalva a mulatság által, az idejének legnagyobb részét Pepinél töltötte s haza, az édesanyjához csak ritkábban mehetett. Az anyja nagyon busult emiatt és haragudott Pepire.

Néha maga Anna-Mária is elment (az este köpönyegébe beburkolva) a Pepi ablaka alá.

»Ingadozó nádszál,
Hozzám nem hajlottál...«

Ah! Az ura nótája volt ez. Ugy köhögött a szegény ura, oly szivettépő kinnal köhögött, s dúdolta elszintelenedett ajkai közül mégis egy gitár mellett:

»Bár ahhoz légy igaz,
Akit választottál...«

Az öreg asszony elkeseredett, sirt és hazament, várva a fiát haza, hogy rávegye: ne énekelje többé e nótát.

Dehogy tette! Pista bágyadtan, álmosan ért haza valamikor, s mily lelketlenség lett volna ilyenkor kérésekkel emészteni!

Sőt ilyenkor Anna-Mária házában elcsendesedett minden, akár valami sátoros ünnepen. A néni csoszogót vont s leeresztette a firhangokat. A szolgáló abbahagyta egyéb dolgát s nagy gondban járt egy pálczával, nehogy a kutya vagy a macska zakotát csináljon, míg Pista urfi pihen. Sőt a majságot beterelte a pinczegádorba a kötényében egy csomó kővel állva, hogy meghajtsa a kakast, ha háborogni találna.

Aztán, ha ébren heverne Pista: rosszkedvű

s szóttalan volt ilyenkor. A kényeztetés is terhére volt.

Mégis, ha úgy fordult a dolog, hogy Pista szóba akart volna állani az anyjával, nem tudtak e kis szőke leány miatt úgy beszélni, mint annakelőtte.

Ha így szólt Anna-Mária:

— Az én csókom már nem édes neked — így szólva, Pepire czélt.

Pista így felelt:

— Kedves vagy — de mosogatószagu a réklid, és elfordult tőle.

Igy szólván, ő is Pepire gondolt.

— Azért (izgatottabban folytatta az anya, mert észrevette) utasítod vissza az ölelésemet, mert melegebbekhez szoktál?

— Bogosabb lett (felelt boszankodva Pista) az ujjad, és érdes, mint valami kefe.

Akkor Anna-Mária visszafojtva a bosszuságát, engesztelően kérdezte:

— Tán tehénturós derelyét csinálnék neked, kedves?

De Pista befordult s haragosan mondta:

— Nem kell semmi magától.

Nem kell semmi tőle . . . Ah! most gyűlölte

a tisztátlan szökét, aki miatt elhült az édesanyjától. Aki elcsalta tőle, elbabonázta fehér szoknyáival, fedetlen vállával, boszorkányos mesterségével. Fekély reá . . . Megtelt a szeme és ő is elfordult keservesen. Pista pedig szunnyadozván egyet, föl-kelt, aztán fölperézte magát, úgy hogy az anyjára se nézett, félreapta a kalapját s köszönés nélkül odább állott.

Igy meghidegültek egymás iránt.

A télen azonban, csikorgó pogány reggelen, valami vasárnapi bálból jövet, nagyon megfázva került haza Pista. Ugy didergett a hitvány, a prémes-bundájában, hogy szederjes lett az arcza; reszkető ajakán egy semmi dalocskát dudolva azonban. Hazatérve, ledőlt. Az anyja forró herbateákkal, puha dunyhákkal melengette, ölelgetéssel, forró könnyel, de tavaszra mégis csak meghidegedett Pista vépképen. Ugy kiszaladt az életből, mint az aszu-mezőn a láng, amely végigtánczol a száraz fűvön, --- fellobban végül s aztán puh! csak a hire se maradt.

Semmit se tudott tán Pista arról, ami vele történt. A bál muzsikájával volt tele a feje; ajakán egy édes dalocska; lázában tán a táncz forgásának melegét érezve, nem is sejtette, mi vár hit-

vány testére holnap — tra-la, tra-la, beleforgott a halál karjába, nem is érezve a rettenes hidegségét . . .

Semmi . . .

Hány jó gondolat lesz — és elmulik hirnélkül? . . . édes illat hány jön és elszáll nyom nélkül? . . . hány boldog szerelmes madártrilla cseng fel hüvös bokor mélyén és elzeng hasztalanul? . . . hány könny fakad fel elborult szemből, mely leperreg nyom nélkül? sóhaj hány kel hi elszorult szivből, mely elsuhan a végtelen semmibe? — könny annyi és mosolygás, lám! elmulik, nyom se maradva semmi belőlük és a nap égi útján csak áll fenségesen, megrendithetetlenül, s a föld forog hiába, zökkenés nélkül. Kell-e hát egy szegény fiu elmulásáról sok szót tennem, ki jött, elment és semmi hiányság nem marad utána?

Nem nekem, nem, ha senkinek — de hát az édesanyjának, Istenem! akinek egy egész világ volt.

A kabátja, amelyet viselt; a czipő, amelyben járt; kalapja, amelynek karimája árnyat vetett a szemének; a szék, amelyen ült; az udvar, ahol játszott; amit kezébe fogott; amire nézett; és a levegő, az egész levegő, amelyben lebeg a hang, amit ő kimondott — az mind itt van, él és eleven, bárha

senki se látja, de az anyja, az édesanyja, ő látja, érzi. Minden a világon arravaló, hogy ráemlékeztesse Pistára, a dalos, vidám, kedves fiura, akit az anyja dajkált; Pistára, ki maga volt a szeretetreméltóság, szelidség és jóság. És ha semmi se emlékeztette volna is, mi az? Élt benne. Akármi közönyös dologról beszélt — róla szólott; s ha idegen hangot hallott, őtet hallotta. Vele járt, állott; álmában és ébren és lélekzette . . . a fiát.

A kis szőke Pepit látta egyszer, amint az ablak előtt tétován ácsorgott s sietve haladt odább. Látván: teljesen fölháborodott. A lebegő fehér szoknyája: arczátlan; a haja: mintha égne. Nagyon gyűlölte. Elfordult tőle.

A fiu, akit siratott, úgy megtisztult a szemében, oly szelid, makulátlan lett, hogy bántalom őt látni és a fiára gondolni. Menjen. Anna-Mária nem ismeri őt.

A Pista fejfáján néha néhány szál buzavirágot talált csinos szalagcsokorral odakötve. Elfordult tőle, hogy ne lássa. Nem a Pepi ujjai babráltak vajjon rajta? Elfedte irigyen egy nagyobb virágbokrétaival, de mégis mire zörögve leperegtek a virág szirmai, hazavitte a szalagot, megsimogatta gyöngéden s elrejtette jószagu kasztenjébe.

És minden vénült körülötte és ő benne, — csak a fia, a fia maradt mindig egyképpen fiatal, széphangu, sugár, szeretetreméltó fiu.

Ah még látom a szobáit. A hűvös, jóillatu kis alkovnit. Az ágyon stikkelt fehér gyolcstakaró; fehér lepel a kis szekrényen, mellette; a vaskereszt rajta, a gólyalábu gyertyatartó s egy ócska, mily sárga viseltés kis arczkép. A rongy futószőnyeg a parányi divánig visz, amelyre ha az ember leül, gödörbe esik. A finomlábu asztalkán, a horgolt fehér takarón mindenfelé szakadozott, gyermeknek való képes könyvek. Valaki rég . . . rég . . . mennyit forgatta . . . És képek az asztalon, színésznők, igen kivágott ruhája, borzas fejü, merész arczu hölgyek. A parányi ebédlő mellette. Oda ki se jár. A néni oda miért járjon? Az ő kis ételét, (ülve a vastag ablak mélyén) egy asztalszegletről is elvégzi magában. Az aranyos szegélyü régi porcellán csészékben apró csecsebecsék és czifra kotillionjelvények, selyembojtu tánczrendek a piros poharakban.

Ez a belső szoba, a belső . . . ahová nem járnak. Csak maga Anna-Mária törölget néha ovatosan, és mikor kijön onnan, olyan veresek a szemei.

S minden olyan szintelen és koppadt, de oly sok holmi, hogy alig lehet ott mozogni. A néni

bekötött szemmel azonban akár, s egy szemnyi port fel nem fedezhetel.

És látom a néni fekete kötényét, sima, fekete főkötyjét, amint fájós szemeivel reám néz s így szól:

— S ily szomorú hirt hoz nekem, öcsém? A kis Pepiről szól vajjon? *Ama* Pepiről vajjon? Tán rosszul hallotta öcsém? Éhséget szenvedne? Hát senkije se lenne körülötte? Bár egy kis cseléd, aki segítse? Éhes? és fázik tán? Hogy mondhat ilyeneket édes öcsém?

Azután kétkedése daczára, mindjárt mégis fölkelt, hogy a ridiküljét megkeresse, de kissé vonakodva, mintha alig találná meg.

— Hogy én haragudjam a szegényre? Én? Mikor szükölködik és sinylik. Miért is tenném? Amiért szerette a fiamat? Gonosz lennék, ha elhagynám őt inségében. Sőt éppen mert szerette a fiamat.

Azonban minduntalan nem talált meg valamit. A keztyűjét most, a nyakravalókendőjét aztán. És hátráltatta magát szüntelenül.

— Ha szerette a fiamat, azt nem szabad rossz néven venni tőle, édes öcsém! A fiam látta, hogy mint ragaszkodik hozzá s megsajnálta bizo-

nyosan a szegényt. Megsajnálta s azért járt hozzá. Mert, hogy milyen aranyos szive volt a fiának, azt csak én tudom egyedül. Egyszer egy legyet mentett meg a pók hálójából. Ilyen könyörületes szive volt. És mindenki iránt ilyen jó volt. Az utolsó ingét oda adta volna a szegényeknek.

Fekete ruháját rücskösnek találta s azt mind simogatta a tenyerével, hogy teljék az idő.

— Ha én tudtam volna, hogy szükségben szenved, el nem hagytam volna eddig sem. Régebben nem mondom, régebben nem szerettem tán... bevallom, nem szerettem tán... Azt hittem, hogy ő elcsalja tőlem az én édes fiamat. Azonban balgaság. A fiut nem lehet elcsalni az anyjától... Azért ült mellette, mert sajnálta. Mert mindig olyan szilimán leány volt Pepi, hogy a szél elfujhatta. És azért kényeztette a fiam. Megesett a jó szive rajta.

Aztán sürgésében megállott s komolyan hozzám fordult:

— Ha rosszul tettem, az Isten ne vegye rossz néven, amiért nem akartam eddig tudni Pepiről. De nem is tudtam, hogy szükségét szenved. Mert ő nem is volt rossz. Ha rossz lett volna, most nem szenvedne inségben. Ugy-e? Most bőségben dúskálna, amilyen szép ábrázatu leány volt. De ő nem

volt rossz. O jó volt, hü volt az én fiamhoz, mert megéreztem, ki virágozta föl az ő sírfáját, az ő örökös ágyát. Ám kevély voltam, szivtelen voltam és elhagytam a szegényt, hogy essék el. Az Isten ne büntessen érte.

Hogy elkészült végre a ruhájával, megtelt a szeme.

— És egy kis kamarába találta őt, szegényt? Meggörnyedve a nyomoruság terhe alatt, és a keze feltört a durva munkában, amely kezét az én fiam tartott egyszer az ujjai között. És én itt duskáltam a bőségben, míg a szegény, aki az én fiamnak kedves volt, szenvedt...

Bözárta a szekrényeit s hirtelen ismét elővette a kulcsait, hogy elővegyen egy táskát.

— Ételt tegyünk bele... vigyünk mindent, amim van.

Aztán hirtelen elhatározással fölkiáltott:

— Dehogy, dehogy vinnénk neki. Ide hozzuk őt, a szegényt, ide én hozzám, aki kedves volt az én édes fiamnak. Leányt így ad benne a nagy jó Isten nekem, érdemetlen szegénynek... öregségemre.

És megindult, egy szives, kedves tekintettel fordulva vissza — határozott, biztos lépéssel.

KÉT FEHÉRNÉP.

A Bucsinon szép aztán az ősz! Parajd felől a bikkek és a cserék kiöltözködnek ilyenkor sárgába, veresbe, barnába. A sziklák oldalán is tobzódnak a színek. Két tenyérszerű egyforma szín sincsen rajtuk. A Küküllő vize szinte fekete messziről, a fehér fény fölcillanva ott, ahol kő áll a víz árjában. Ekkor még zöld a fű a martján s a hol a nyáron nefelejtés mosolgott, őszre a guzsalyvirág kék kelyhe pattan ki a gyepből erőtelen szárán. A nagy Bucsin derekán szörnyű trachit-sziklák szürkén, hidegen nézik le az eleven, színes rengeteget, amely halódó állapotában úgy felpiperészi magát mintha nászra készülne.

A harmadik fogadóhoz (ahonnan egy hajításnyira van a »Ferencziláz« a gyergyai völgyre nézve) hétfőn délután a fenyvestől sötét ország-

uton jött egy ropogós menyecske, kis fiát vezetve a kezén.

— Én Paducz Ráki vagyok, mondta Ilonának, a fogadós leányának.

Abban semmi nevezetes nem volt. Mert a Bucsinton az egész Gyergyó átjár Udvarhelyszékre s a deczkát a hetivásárra, Nyárádszeredára ilyenkor hozzák. A Bucsinton nincs falu, csak a három fogadó, s itt etetnek a szekeresek.

Beült az ivóba, jól szemügyre vévén mindent.

— Maga az az Ilona? kérdezte a leánytól.

— Melyik?

— Nem kell haragudni . . . A fogadós leánya?

Ilona rá se nézett az idegenre, aki az átalvetőből ételnemüt tett az asztalvégre. Valami szekeresek könyököltek az asztal lapjára s azok szóba ereszkedtek a menyecskével:

— Honnan való vagy?

— Van valami haszna kendnek abban, ha megtudja?

— Ij! de harapós vagy.

Maga egy falatot sem evett, hanem a gyerekeknek adott. Fölkelt s Ilona után ment s azzal szót kezdett:

— Derék fehérnép vagy. Szépen laktak.

Ilona vállat vont s a tüzhelyhez ment.

Utána ment.

— Azt mondtam, hogy szépen laktak.

— Akar valamit?

— Idevaló vagy?

Odavetőleg felelt:

— Onnan alulról Sóváradról.

— Én Gyergyó-Alfaluból jövök. Sohase jártam erefelé.

— Nekem sincs ügyem arrafelé.

Azonban a tartozkodó leányhoz mégis bizalmasabban közeledett. Látszott, hogy barátkozni akar.

— Aztán nem unalmas idefenn, a hegy derékán magatokra megélni, ilyen derék fehérnépnek?

— Nem vagyunk magunkra.

Nagyon fukaron bánt a szóval. Dolgot keresett, hogy kikerülje a beszélgető asszonyt. Ráki pedig kísértte a szemével s utána ment. Az ivón kívül még két szobájuk volt. Egy kis oldalszoba, ahonnan külön ajtó nyílt a viz felé járólagra, ahol egy kis istálló s egy fűrészmalom állott. Ez volt a szép szoba. Cserepes kemencze a szögletében s fadiványok a fal mellett, letakarva színes szőrtakarókkal. A padlásig fölvetett ágy mellett fiókos kaszten tetején a virágos görgényi csészékkal, po-

harakkal. A másik szoba is az ivóból nyílt, az apja holmiival, nagy báránybőrös bundával, faragó szerszámaival.

Ráki tolakodóan vallatta:

— S szeretőd nincsen?

— Hagyjon békét nekem, felelte bosszusan.

— Szét ne vessen a méreg, lelkem.

— Hát legyen békén tőlem.

Az asszony leült a fiacskája mellé kedvetlenül. Akkor deczkás szekerek jöttek föl az uton. Az ivóba egy öreges, izmos czondrás székely lépett be. Meglátva Rákit, egyenesen felé ment.

— Te vagy itt, Ráki hugom?

Bort hozatott. Csöndesen töltött, meggondoltan ivott s halkán kérdezte:

— Mit keressz itt?

— Mi gondja van rá?

— Kurtán fizetsz ki. Hát az embernek a szája arra való, hogy beszéljen vele. De nem emlékezem, hogy kóborolni láttalak volna valaha. Mikor hát itt látlak a Bucsin derekán, ahol csak dologban járunk, így szól az ember: »Mit keressz itt?« Szekérrel nem jöttél. Az urad utban van s te ott hagyod az életedet, s fogadózni látlak az ut szélén s az ember ne kérdezze meg: hogy vetődsz ide?

Tempósan kihuzta a papirba pakolt dohányát, azt lassan kibontotta s elsimitotta a papir rücskét; óvatosan megtömte a pipáját, óvatosan gyujtotta meg a bűdös gyufát s gyöngé füstöt sziva, baraczkot vetett a szőke gyermek kobakjára, a szomszédasztalhoz szólt a gyalázatos utról. Később görbén nézett Rákira:

— Ne tégy bolonddá fiam engemet. Valami furja a begyedet. Ok nélkül nem tekeregsz te a Bucsinon a fiacskáddal, ahogy én ismerlek.

Még kora délután volt, mégis alkonyodott, úgy, hogy a nagy ivót homály este meg. A vén fenyőfák a fogadó körül felfogták a lemenő nap világát. Lassankint utazó emberek gyülek be. Hagymaszag elegyedett a pipafüsttel s a ruhákban behozott istállósaggal. A cserepeshez támaszkodó leány szótlánul ügyelt minden érkező szekérré.

Ráki rászólt:

— Vársz valakit, hogy ugy ügyeled az ajtót?

Ilona felhuzta a vállát és tovább ment. Szép, husos, piros leány volt, pántlikával erős hajában s szép fehér len kivarrott ing rajta, mintha ünnepre öltözött volna ki.

— Csak nem a szeretődöt várod?

Az emberek kaczagtak. Ilona odavetette:

— Hát neked nincsen szeretőd, szegény?

— Már annak aztán ura van, felelt az alfalvai székely az asszony mellett.

Akkor a leánynak ismerős csengetyü hallatszott be az utról. Ilona kifutott az ajtóba, az idegen asszony fölemelkedett a helyéből.

De senki se lépett az ivóba. A halk beszélgetés megeredt ismét. Egy pár ember felczihelődött, összeszedte a czókmókját s a fogadós felgyújtotta a függő lámpát.

Akkor a mellékszobából beszélgetés zaja hallatszott ki az ivóba. Más ajtón ment oda be, aki az ivóba nem lépett be. Az idegen asszony felállott s a kis szoba ajtaja mellé lépett. A beszélő hangot tán megismerte, mert a szeme kiragyogott s félig nyitott ajakkal ráügyelt.

Ilona benn a szobában így szólt:

— Azt hittem valami baj érte az uton.

— Félítettél? kérdezte egy mély, meleg férfi hang. — Pedig repülni szerettem volna hozzád.

Ráki a bezárt kilincsre csapott a tenyerével. A fogadós durván rákiáltott.

— Mit akarsz az ajtón?

— Nem szabad oda bemenni?

— Láthatod.

— Valamit dugdos kend ott benn?

— Kinn elég tágas az erdő.

Az alfalvi vén székely az asszony pártjára állott.

— Lassan he!

— De akárhogy, ahogy nekem tetszik, he!

— De ugy, ahogy szabad, he! Azért korcsma ez, hogy ott járjon aki fizet, ahol neki tetszik.

Mindenki odafigyelt a szóváltásra. A székely fölemelte a medvefejét a könyöklésből. Erősebben folytatta:

— Ahol én beszélek, ott kuss. Az az asszony az én falumból való tisztességes fehérnép. Avval ugy beszélj, mint a muzsikával, azt mondom. Ide ülj Ráki hugom, folytatta szelidebben.

A fogadós odalépett az asztalhoz, s csendesítően bizalmaskodva, a házsártos ember vállára tette a kezét.

— A leányom van benn a mátkájával, azért van bezárva a szoba ajtaja, s abból mit ver kend lármát, ha nem járatok mindenkit a nyakukra.

A székely felhuzta a vállát.

— Miattam azt zárd be a leányoddal, aki tetszik neked, de nem szeretem ha a falumbelivel parasztoskodik valaki.

Ráki asszony kikelve a szinéből, ismételte többször:

— A mátkája? a mátkája? aki odabenn van?

Akkor valami félrészeg paraszt a fogadás után kiabált ital után.

Az este sötétje rádőlt egyszerre a fenyvesre. Aki terüvel volt a fogadón fölkászolódt, hogy a lejtőre induljon.

Ráki megölelte a gyermek fejét (mintha nem is látná a készülők mozgolódását) s tagoltan, mintha minden szótagot kalapácsütésképpen verne belé:

— A mát—ká—ja . . . a mátkája.

A falubelije utrakészen megállott:

— Mi a bajod, Ráki hugom, hogy ismét kérdezzem. Valami bajod van az Ilona mátkájával? Leánykorod óta ismerlek s sajnálnának, ha valami bolondságba elegyednél. Idegen fehérnép mátkájáért kinlódsz, mikor neked urad vagy. A szemed se áll jól. Köny van benne, a savanyuját! Hát az mi?

Ráki előbb csak dadogott valamit, amit nem lehetett megérteni.

Aztán rekedten így szólt:

— Mit mondjak? Menjen el . . . menjen el.

— Hátha velem jönnél haza szépen. A lovam

ben két szürke lovacska rágta még a szénát, néha tompa dübörgéssel kapálózva.

Még alighogy beállt az éj, az oldalszoba ajtaja nyílt meg. A leány világított ki az éjbe, hogy egy sugár férfi leszáljon a lépcsőn.

— Csak így köszön? kérdezte Ilona.

A férfi egy szökésben a küszöbön állott. A világot kiejtette a kezéből a leány.

Aztán lelépett ismét a szin felé a férfi.

Fönn a fogadós szólt:

— Az istállóba kötöd a lovakat Imre, vagy a szinben hagyod?

— Bekötöm, Andris bá. Elalszom egy kissé a szénában, hogy hajnalban indulhassak.

— Az Isten áldjon.

Az ajtó bezáródott. A férfi eloldozta a lovacskákat s vezette el az istállóba, majdnem Ráki mellett. Egy perczig megállott velük az istálló ajtaja előtt, a fogadóra meredve. Aztán félrecepta a kalapját hetykén s hangsan becepta az ajtót.

Sulyos, fojtós volt az éjszaka, terhes, komor éj, mely legyüri az embert. Egy pár csillag pislogott ki betegesen a fekete boltból.

Nem is igen soká valami nesz támadt az istálló körül. A hátulsó oldalán a nagy bürkök s

tövisek között mozgolódott valaki. Aztán egyszerre az eszterhaj alatt fényes láng lobbant föl. A szénacsomó, amit a fedél deczkája alá dugott valaki, mindjárt megszenesedett, azonban a száraz fedél-mohán végigsuhant a gyöngé láng. A következő perczen (a tüzlángtól élesen megvilágítva) Ráki suhant át a szegelet mellett s a fejéről lekapott keszkenőjével az istálló fakilincsére erős hurkot vetett.

Gyöngé perczegés hallatszott.

— Hé bolond, hé! mit teszel! hallatszott akkor egy erős szó.

A székel a szekérről látta meg a fényt. Nagy lépéssel rohant az istálló felé.

Abban a pillanatban nyílt meg a fogadó ajtaja. A leány nyitotta meg nesztelenül.

A székel megragadta a Ráki kezét.

— Elereszsen, sikoltott fel az asszony kétségbeesve.

— Ki van ott? kiáltott a leány.

— Elereszsen sikoltott az asszony, látja, hogy az ott most jön a szeretőjéhez.

A leány lerohant.

— Ki az?

— Ki vagy te?

— Mit akarsz ott?

A székelly eleresztette az asszony kezét.

— Mi közöd van hozzá?

— Tüz, tüz, kiáltott a leány. A mátkám van ott benn. Féltre az utból!

— Féltre az utból! Nem a mátkád, nem a mátkád van benn.

— Mit akar? A mátkám van ott benn.

— Féltre onnan! Nem a mátkád van benn, hanem az én uram. Én a felesége vagyok annak, aki oda benn van. S kitépem a szemét, aki közeledik hozzám.

Aztán az öklével rácsapott az ajtóra.

— Hallod Imre Pali, a feleséged van itt, a fiacskáddal. Gyere ki ha mersz. A szeretőd is itt van. Bujj ki ha mersz. Én, a feleséged, tartom az ajtót. Én gyujtottam meg a fejed fölött.

A fogadós orditva rohant ki.

A leány rémülten nézett az asszonyra.

A láng bekapott a fedél szegletébe.

A székelly ruddal feszítette fel a deszkákat, messze hajtva a gyepre.

— Merj hozzám közeledni te czéda? merj segíteni a szeretődnek előttem.

— Porig égünk, ordította a fogadós. A széna begyult a fedél alatt.

Ilona nem is hallott tán egyebet, mint azt az egyet, amit kérdezve hajtott:

— Az urad? az urad? Aki benn van, az urad? Hát hazudott nekem az alacsony. Megcsalt engemet és megcsalt tégedet az alávaló. A felesége vagy? az ő felesége?

A hangja rikácsoló lett s úgy csapott Rákira, mint a szélvész.

— Hagyd, hogy én törjem össze a csontját, izre a gazt. Ha igaz, hogy engem csuffá tett, ne a láng emészsze meg, de szakgassam én szét a tiz körmömmel.

— El az utamból. Én lestem a nyomát. Az én prédám a hitvány, aki elhagyta a feleségét, a gyermekét . . .

Ugy álltak szemben, mint két éhségtől reszkető farkas a martalék felett, amely a lábuk előtt hevert.

A tűz vörös fénye rátüzött a fenyőfákra. A szétvert tüzes széna úgy szállt a fekete gyepre, mint a pillangó raj.

A székelyben akkor megébredt az állatféltő gazdaember.

— A lovak benn égnek! kiáltotta.

Szétdobálta a dühben lángoló fehérnépeket

az istálló ajtajától. Befeszítette a villával az ajtót, hogy kihozza az állatokat.

Mikor a nekivadult állatokat ki tudta verni, akkor nézett szét.

— Hiszen a hitvány ficzkó nincsen is itt benn...

Mert a férfi sehol se volt.

— A lé-levezető lyukon bujt ki, mint egy poczegér. Aztán rárivalt az asszonyokra:

— Ne ugassatok már, mint két nősténykutya. A prédában nem vásik már a fogatok. Inkább csebret ide mindketten...

... Mikor aztán a tűz elaludt, az ivó hosszú asztalánál egymás mellett ült a két fehérszínű, kezükkel csüggedten az ölükben, köny a szemükön.

A gyermek az asztalon csendesen aludt; a csillagok pedig nyugalmasan pislankoltak a hatalmas nagy égbolton.

KIS LEÁNY BAJA.

Egy gyenge leányka vitt ma jókor reggel a hegyen fel egy kis kandér tejet. A ujjai megfáztak a hidegben s letette a pléhkandért a kapum ernyője alá, melengetve gyenge ujjhegyeit.

— Hideg van, kis leány?

Bátran szembe nézett velem s így felelt:

— Lesz még ennél hidegebb is. De mikor az embernek dolga van, akkor nem fázik.

— S neked dolgod van, kis leányka?

— Hát hogyne? Ki vinne tejet, ha én nem? És aztán délben is enni kell s aztán a gyermekekre is sok a takarítás.

— Ugy-e? Hát az anyád?

— Az anyám? — És sóhajtott egyet kis szivéből. — Már mi csak magunkra vagyunk. Ő nem tudom merre jár — hanem azért csak tessék meg-

nézni a házat is, a gyermeket is. Jóskát — tette hozzá magyarázólag, — a fiucskát.

— Nézd csak, kis leányka, te nagyon csekélyke gyermek vagy, hogy bizhatnák te reád Jóskát?

A kétkedés ingerelte.

— Hát nem hiszen nekem, bácsi — mondá szemrehányólag. — Bizony isten! én is mosok reá és én is főzök az apámnak vacsorát, mikor este haza jön. Nem vagyok én olyan kicsi. És soha se is voltam kicsi. Az anyám is reám bizta Jóskát, mikor még nálunk lakott. Így szólott: »Mari te« ... mert engemet így hívnek... A bácsit hogy hívják? — tette hirtelen utána. — Itt lakik a bácsi?

— Itt . . . Mit mondott az anyád?

— Igen, »Mari te, fogd meg azt a kölyköt, mert összepiszkolja az embert«. Az anyámnak olyan szép köntöse volt, tudja! És csipkéje is volt. Később papucsot is vett. Akkor hagyott el minket, mikor papucsot vett. Az apa mindig mondta: »Az a papucs... a papucs... csak az ne jött volna, akkor nem lett volna baj.« Mert mi mind csak czizmában jártunk s nyárba csak mezitláb. S az anyám is csizmába járt örökké, hanem a nyáron papucsot vett.

— És miért vett papucsot?

A gyermek megrántotta a vállát. Okoskodóan felelte:

— Azt senki se tudhatja, hogy ő miért csinálta. Én mindent megtettem, amit ő parancsolt. A tavasszal kiköltözünk ide a hegybe, mert ingyen adták ott, a forrás mellett a házat; csak hogy éppen őrizze a gyümölcsöt apa. De nem is volt gyümölcs. Hanem urak sétáltak le s fel, tudja! s anyám kiült a ház elé szépen, hajadon fővel. Mert az úgy illik, hogy legyen csinos az ember, ha az urak arra járnak. Mind azt mondták neki, hogy »szép menyecske«. Ő örvendett neki, de apa nem örvendett; pedig igazán gyönyörű volt.

— S olyan gyönyörű volt?

— Olyan, biz' a... Aztán elhagyogatott minket. Akkor már én mosdattam Jóskát. Előbb nem akarta engedni nekem, pedig szépen bántam vele. Mert ő az én testvérem s aztán igen kedves is, csak látná. Már jár magától. Csak elejébe kuporgok s kiterjesztem így a karomat, né, s azt kiáltom: »ki jön ide?« s hármat tapolok... Ő mindig feláll a szék mellett és oda fut. De úgy, tudja! mint egy részeg. Hanem sikolt, bezzeg, és kaczag. Nagyon kedves gyermek. Ennek a tejnek, látja, a

felét ő eszi meg. Most mindjárt adok neki. No, nem most, mert még alszik, de ha felébred s aztán délbe...

— S az anyád?

— Anyám? Hát ő elment. Nem mondta meg, hogy hova megy; csak egy estefelé bejött s kinyitotta a ládáját. Kiszedte előbb a ruháit. Van neki egy szép selyem dereka. Azt külön tette s aztán a szalagokat. De azokat is visszadobta a ládába s kiment. De ismét visszajött és engem itt, itt megcsókolt az orczámon. »Légy jó, gyermek«, ezt mondta. Én nem is voltam rossz... Akkor kiment. De nem ment messze, mert ismét visszajött. S akkor Jóskát is felvette, s nem nézve, hogy piszkos, összeölelgette, összecsókolgatta és engemet is és sirt. Én kérdeztem, hogy miért sir? ő nem mondott semmit, hanem elment...

— Elment?

— Elment (s a gyerek halkabban folytatta), hanem az apám!... tudja!... Az isten őrizzen, milyen volt, mikor hazajött. Soha se láttam olyanak. Így kiáltott: »tudtam«. Hát akkor mért hagyta? Aztán egyenkint vette elé a selyem derekakat, mikor sötét este lett és a pántlikákat, és megölelte és keservesen sirt. És így kiáltott: »a topánka, a topánka, verje meg az isten...«

Hirtelen eszébe jutván valami a gyerekeknek, módosan meghajtotta magát s így szólott:

— De már engem vár otthon Jóska a tejjel...

— Ide fenn laktok?

— Ide fenn. Ha arra jár, megnézheti. Már most egyedül leszünk, mert az apám is elmegy...

— Hova megy?

— Menni kell, tudja! mert megkeresi az anyámat és ő vissza nem jön. Azt mondta: »ha térdig kopik is a lába, addig megy, míg meg nem kapja.« Tudja (tette szomoruan hozzá), már hideg van s ki tudja, merre jár szegény anyám? Az éjjel is hó esett s ő szegény egy szál topánkácskában ment el s aztán beteg lesz. Aztán mit csinál szegény éjjel? Nálunk már tüz égett, Jóska mégis felébredt a hideg miatt. Az isten áldja...

Mosolygott s felkapta kanderját.

— Aztán nem félsz, kis leány?

— Mitől? én már tudok dolgozni. El teszem a gyufát, hogy Jóska valami bajt ne csináljon. Ha felkelünk, megmosdatom s mikor sir, enni adok neki. Ő már egyedül alszik el... az isten áldja meg...

— Az isten áldjon meg, kis leányka.

Odább ment s aztán szaporán visszafordult.

— Miért kérdezősködött bácsi az anyám után?

Látta tán valahol? Ugy-e hogy látta? Ha látta volna az anyámat, mondja meg. Az isten megfizet érte. Szegény nagyon fázhat valahol. S aztán, meglátja, csak én ismerem az apámat: abból nem lesz jó. Ő még nekünk sem beszél, hanem rettenetesen néz. Most ő elmegy utána és megkeresi ötét...

TARTALOM.

	Lap
A Nagy Lidi ura	1
Ö. T. O.	15
Esős alkony	27
Az Eliz nevenapja	41
Kaland	56
A tarvásári búcsu	72
A birtyóka	86
Elkésett	97
»A szigetvári vértanuk«	111
Az édes anya	123
Két fehérnép	134
Kis leány baja	148

Ulas

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

